

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

**A HAJLÉKTALANOK
MENHELYE EGYLET
A NÉPSZÁLLÓ**

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Szerkesztőbizottság:

Breitner Péter
Gurály Zoltán
Győri Péter
Kártyás Irén
Mezei György
Pelle József
Virág Tamás

Szerkesztette:

Győri Péter
Tatár Babett

Kiadja:

Menhely Alapítvány

Budapesti Módszertani Szociális Központ
és Intézményei
2003

ISSN 1785-3079
ISBN 963 8644 21 2

TARTALOM

GYŐRI PÉTER:
“HAJLÉKTALANOK MENHELYE EGYLET” – AZ ELSŐ
FŐVÁROSI HAJLÉKTALANÜGYI KEZDEMÉNYEZÉS

5. oldal

GYŐRI PÉTER – SASS LAJOS:
A NÉPSZÁLLÓ TÖRTÉNETE
I: 1912–1990

51. oldal

Külön köszönetet mondunk a
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének
és
Sándor Tibornak
a dokumentumok és képek rendelkezésre bocsátásáért.

GYÓRI PÉTER

“HAJLÉKTALANOK MENHELYE EGYLET” AZ ELSŐ FŐVÁROSI HAJLÉKTALANÜGYI KEZDEMÉNYEZÉS¹

“De végre, ha a mai európai constellációk között azt akarjuk, hogy mi is betöltsük azon szerepet, azon hivatást, mely a művelt nemzetek családjában minket megillet, akkor oda is kell törekvésünket irányozni, hogy az egyesített főváros oly központját képezze szeretett hazánknak: melyben tudomány és művészet, ipar és kereskedelem, polgári és politikai erény, valamint minden jó s hasznos felé törekvés egyaránt honosuljon, oly központ, melyből minden szellemi mozgalom kiinduljon, mely a tiszta polgári erény, az igaz hazafiság és műveltségnek egyrészt, más részt pedig a hazai ipar és kereskedelem, s vagyonszágnak, mint az önállóság egyik biztosítékának, gyúpontja legyen, s mely eszerint biztos reményt, biztos kilátást nyújt arra nézve, hogy Magyarország fővárosa Budapest, mielőbb a világvárosok sorába emelkedjék...” (Zajos helyeslés)²

Ráth Károly, a főváros első főpolgármestere beszéde beiktatásakor, 1873 októberében.

“A főváros szegény lakói közt – mint általánosan tudva van – az ínség, nyomor mind nagyobb mérvet ölt. Itt lévén a tél, e nyomor – ha csak annak a könyör közbelépése gátot nem vet, még nagyobb áldozatokat fog követelni. Ez okokból kötelességemnek ismerem a Tek. Tanács figyelmét e körülményre felhívni és megkérni, miszerint gondoskodni kegyeskedjék arról, hogy a szegény nép a téli idő folyama alatt meleg tartózkodási helyen ha nem is ingyen, de olcsó áron naponta legalább egyszer meleg táplálékkal láttassék el.

Óhajtandó volna ugyan, hogy egy részről a jobbmódú polgárok és emberbarátok áldozatkészsége s másrészt a fővárosi hatóság hozzájárulása folytán, más nagy városok példájára rendszeres állandó népkonyha létesíttessék, de míg ez lehető lesz, a bajon addig is segíteni kell.”

Patrubány Gergely fővárosi tiszti főorvos javaslata 1874 novemberében.

¹ Ez a tanulmány részlet a készülő “Olvasókönyv a szegényügy – hajléktalanügy – lakásügy fővárosi történetéről” c. kötetből. Írásomat a Menhely Alapítvány valamennyi dolgozójának és segítőjének ajánlom.

² Majd *Jovicza Sándor* pesti polgár 500 forintot ad át az egyesítés örömeire, hogy a Szent István Betegsegélyező és Biztosító Segélyegylet ebből segítse a kolerajárvány által sújtott özvegyeket és árvákat.

**Otthonatlanul...
Tégy az emberért!**

HAJLÉKTALANÜGYI HATÓSÁGI DILEMMÁK A VÁROSEGYESÍTÉS ÉVEIBEN

A városeyesítést követően – nem előzmények nélkül – hihetetlenül felgyorsul az urbanizáció folyamata: az építés, növekedés, városba áramlás tömeges jelenséggé változtatja mindazt, ami korábban csak fel-felbukkant a polgárosodás kezdeti, erőszakosan visszavetett szakaszában. Az 1860-as évtizedben 80 ezerrel, a 70-es években 90 ezerrel, majd a 80-as években már 130 ezerrel, s a 90-es években nem kevesebb, mint 230 ezer fővel gyarapodik a város népessége. A városeyesítést közvetlenül követő években a befektetések nagy része még a város „alapszerkezetének kiépítésére” irányul (körutak, sugárút, ipartelepek stb.), s ugyan ezzel párhuzamosan megkezdődik a bérházak építése is, azonban a lakásépítés csak némi késéssel kapcsol a népesség-növekedésnek megfelelő sebességfokozatra.

	A szobák számának nettó szaporulata (új-lebontott)	A népesség nettó szaporulata	Népességszaporulat/szobaszaporulat hányados
1874–1880	10 ezer	74 ezer	7,4
1881–1890	48 ezer	136 ezer	2,8
1891–1900	130 ezer	227 ezer	1,7

Ekkor még az egy szobára jutó lakók száma átlagosan 4 fő felett van a városban: a városeyesítés évtizedében tovább nő a zsúfoltság, a lakásnyomor – bőven hagyva feladatot a következő évtizedekre is – az elkövetkező két évtized lakásépítési tempójaazonban így is látványos. Hatósági, közhatalmi lakáspolitiká, lakásügy nincs még, de a lakáskérdés már ott szerepel a gyakori politikai és publicisztikai témák között.³ Ezekhez számos adalékot szolgáltatnak az 1870. évi népszámlálás adatai, s a közfigyelmet erősíti a 70-es évek elején ismételten fellépő kolerajárvány is. A túlszúfoltságot, mint járványügyi, közegészségügyi problémát *hatósági kiköltötésekkel* akarják megoldani. A város – nem először, s még nem is utoljára – járványbizottságot küld ki, mely előterjesztést készít a tanácshoz:

„Ebben rámutatott a bizottság a főváros területén lévő tömeglakásokra, azokra a tömegekre, akik emberhez nem méltó, s a legegységügyi követelményeket is nélkülöző helyeken húzódnak meg és javasolja a túlszúfoltság *hatósági beavatkozás útján* való megszüntetését. A túlszúfoltt és a *járvány miatt közveszélyt jelentő* lakásokból kihelyezettek részére szükséglakások, egész könnyű szerkezetű, gyorsan, s csekély költséggel felépíthető fabarakkok sürgős építését kérték.”⁴

3 Hoffmann Pál/interpellációja a Parlamentben, „A Budapesten felmerült lakáshiány és lakásdrágaság elhárítása tárgyában”. Idézi *Schuler Dezső: A hajléktalanság kérdése a Székesfővárosban*. Statisztikai Közlemények, 76. köt., 1935.

4 *Schuleri*.m.

Otthonatlanul...
Tégy az emberért!

VITA A BARAKKLAKÁSOKRÓL

A *fabarakok* körül rögvest fel is lángol a *városépítészeti* vita: a fővárosi középítmenyi bizottság tűzveszélyességre, közegészségügyi elégtelenségre hivatkozva élesen ellenzi e „megoldás” felvetését, miközben a járványbizottság az 1710-es években már a túlszűfolt lakások megszüntetésére megoldásként szolgáló egykori fabarakokra hivatkozik. Csatasorba áll a barakkok létesítése mellett az akkori nagyvállalozók egy része is: befolyásos gyártulajdonosok egy csoportja közös proklamációt intéz a város közgyűléséhez 1872-ben a „*fabarakok haladéktalan felállítására*”

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

érdekében. Álláspontjuk szerint, ha a hatóságok a zsúfolt lakásokat – közegészségügyi eljárásként – kiürítik, anélkül, hogy „a tömegeknek jól felépített és megfelelő gondozás alatt tartott barakklakásokba” való elhelyezéséről gondoskodna, akkor a szegények „a világ négy tája felé mennek szét és mi, kik napszámosok nélkül meg nem élhetünk, kénytelenek leszünk vagy üzleteinkkel egészen felhagyni vagy azokat aránytalanul leszállítani, s a jelenleg foglalkoztatott népességet koldusbotra juttatni.”⁵

Pest város közgyűlése azonban – nem kis vitát követően – úgy határoz ekkor, 1872-ben, hogy inkább a már meglévő ilyen barakkokat is le kell bontani és a lakókat ki kell toloncolni.⁶

A vitában felmerül érvként – mint később aztán annyiszor –, hogy nem is az a baj, hogy ne lenne elég lakás, hanem az, hogy túl magasak a meglévő lakások lakbéréi. A vitázók előtt ott lebeg – vágyott életformaként is, befektetési lehetőségként is – célként a polgári, urbanizált nagyváros képe, melybe nem illeszkednek ezek a „szabályellenes lakások”, amelyek ráadásul csak újra fogják termelni – koncentrált formában – az egészségtelen lakásmódot, a közbiztonság problémáit.

A közgyűlés határozata 1872 decemberében a barakklakások kérdésében⁷

„A középítési bizottság kimerítő és indokolt előterjesztéséből azon meggyőződéshez jutott a közgyűlés, hogy a kolerajárvány ügyében működő bizottság azon javaslata, miszerint a munkásnép az általa lakott fészerekből és egészségtelen lakásokból kiköltöztessék és faalkatú, ideiglenes lakházakban elhelyeztessék, célhoz nem vezetne, mert egyrészt tagadhatatlan, hogy a tapasztalt bajok, nevezetesen a szabályellenes alkatú építmények lakásul használása és túltömése nem annyira a megfelelő lakások hiányában, mint azoknak felcsigázott árában és a munkásosztály azon sajtáságos szokásában keresendő, mely szerint az ily szabályellenes épületekben előszeretettel olcsó éjjeli lakást keres, másrészt szintoly bizonyos, hogy a kívánt cél ily ideiglenes lakházak építése által azon oknál fogva sem érhető el, mivel a kb. 30.000-re tehető munkás-egyének számára, kikről gondoskodni kellene, s az ily lakházak emelése – eltekintve a rendelkezésre nem álló nagy költségektől – az előrehaladott téli időnyben sikerrel már ki sem vihető lenne. (...)

Ezen fontos körülményeken felül azonban különösen azon fő ok tekintetbe veendő, hogy a kolerabizottság által indítványozott ideiglenes faalkatú lakházak emelése nemcsak a fennálló építési rendszabályokkal ellenkezik, hanem egyúttal épen egészségügyi szempontból az ellenkező eredményt szülné s a város megindított szépítését és szabályozását évekre elhalasztó és akadályozó

5 Schuleri.m.

6 Messze vezetne itt annak az – ugyan igen tanulságos – politológiai-szociológiai elemzése, ahogyan a különböző befolyásos és egyben döntéshozó csoportok érdekei – a gyártulajdonosoké, a háztulajdonosoké, az építési vállalkozóké – megjelennek és összecsapnak a városépítészeti, közegészségügyi és egyéb célok, eszmék, érvek formájában. (Lásd ehhez: *Vörös Károly*: Budapest legnagyobb adófizetői, Budapest, Akadémiai Kiadó)

7 1872. évi 43.627/VI. sz. kgy. határozat a barakklakásokról.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

oly telepet léptetne életbe, mely tűzveszélyes, s az ott összegyűlendő gyűlésvésznép által közrendőri szempontból felügyelet alatt alig tartható s külön rendőri osztály szervezését igénylő veszélyessége miatt tűrhető nem lenne. (...) Mindezeknél fogva a közgyűlés a kolerajárvány ügyében működő bizottság javaslatát elejti s a középítési bizottságnak a baj orvoslására előterjesztett javaslatát, mely szerint a fennálló szabályellenes lakások, nevezetesen: fészerek, kunyhók, pincék és egyéb ideiglenes tanyák, egészségtelen és lakókkal túltömött helyiségek kiüríttessenek, illetőleg lebontassanak, mely szerint továbbá foglalkozás nélkül itt tartózkodó egyének eltoloncoltassanak, végül a bűzös és tűzveszélyes gyárak és üzletelek számára a József- és Ferencvárosi külterkeken kijelölt, nagyobbbrészt a város tulajdonát képező terület mielőbb szabályoztassék és utcák kihasíttatván, megnyitvatván, járható állapotba helyeztessenek, egyúttal pedig egy nagyobb terület gyártelepekre kihasíttassék és elárvereztessék – elfogadja, de az e határozat végrehajtására nézve, tekintettel a téli, zordon időre s a Pesten tapasztalt munkáshiányra azt rendeli, hogy ezen intézkedések óvatosan – a munkásosztály megkímélése s csak a szükség által parancsolt kiterjedésben is megkívánható szigorú ellenőrzés mellett – a rendőrség által foganatosíttassanak.”

Ezzel a kérdés hivatalosan egy időre lekerül a napirendről, legközelebb akkor találkozunk vele, amikor a feszültségek már utcai atrocitásokban törnek ki, közel tíz év múlva. Az elkövetkező negyed század alatt, miközben ténylegesen felépül a megálmodott világváros, számtalan vita lezajlik lakásügyben, több igen magas színvonalon kidolgozott lakáspolitikai koncepció, szabályozási terv majdnem (de

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

csak majdnem) megvalósul,⁸ áttörés azonban csak nem következik be arra vonatkozóan, hogy ténylegesen mit is kellene tennie a közhatalomnak a tömeges lakásnyomorúság megszüntetése érdekében. Most azonban nem merészkedünk e számtalan jobbító szándékú – de soha, vagy alig-alig megvalósult – lakásügyi eszme és terv dzsungelébe, hanem egy életképesnek bizonyult civil kezdeményezéssel ismerkedünk meg röviden.

A „HAJLÉKTALANOK MENHELYE EGYLET” ALAPÍTÓINAK ALAPELVEI

„Az újkori nagyváros rohamos fejlődése, nagyszerű ipartelepeivel, gyorsan növekedő munkáslakosságával és abból kiváló proletariátusával az elemi szükséglet sürgősségével *új* intézmények megalkotását követelik, melyek a naponta felmerülő új bajokon segíteni hivatvák.

A közönségnek ezen újszerű és gyakran ijesztő tünetekkel szemben bizonytalan és tévedező tekintete mindig a hatóságokra irányul, melyeket a bajokért felelőssé teszen és melyektől gyors segítséget követel.

A hatóság teljes céltudatosságának és ügybuzgóságának dacára gyakran lehetetlen a közvetlenül és nagy terjedelemben mutatkozó bajokat azonnal elhárítani. A lényegükből folyó conservativismus, fontos kamerális és adminisztratív szempontok által korlátozva, intézkedésükért való felelősségüktől vezéreltetve, a hatóságok hosszadalmas tanulmányokon, referátumokon és tárgyalásokon kényszerülnek keresztülmenni, mielőtt intézkedhetnek, *cselekedhetnek*, hisz a legjobb intenciókból eredt, elhamarkodott vagy elhibázott intézkedéseik szintűgy bűnül rovatnak fel nekik, mint esetleges mulasztásaik. Daczára ennek törvényhatósági és végrehajtó testületek buzgón törekszenek a szenvedő osztályok sorsán javítani. Az újkori tudomány minden vívmányával felszerelt kórházak, szegény-, sinlő- és árvaházak sat. építettnek mindenfelé és a nagyváros nyomorának enyhítésére célzó intézmények összességét gyarapítják.

Az *állam* és a *város* híven osztozkodnak a szegényebb osztályok sorsáról való gondoskodás nagy feladatában. De erejük és képességük elégtelennek mutatkozik egy további tényező, a *társadalom* közreműködése nélkül. A társadalom, melyet cikkek nem kötnek, melyet felelősség nem korlátoz, élénk jótékonyági impulzusának közvetlenül adhat kifejezést, eleve megállapított rendszerhez nem kötve, azonnal életbe léptethet oly intézményeket, melyek az újonnan mutatkozó bajokat – akár állandóknak, akár időlegeseknek mutatkoznak is azok – elhárítani, vagy legalább enyhíteni hivatvák. A társadalomnak nem kell mérlegbe vetnie a *szükségest*, a *kívánatosnak* és *hasznosnak* ellené-

⁸ Ezek közül kiemelkedik *Neményi Ambrus* tervezete: Jelentés a budapesti lakásügy tárgyában. A Fővárosi Lakbizottság megbízásából, Budapest, 1883., valamint A Központi Járványbizottság jelentése az 1892-ik évi koleráról, Budapest, 1893, Pesti Könyvnyomda Rt., illetve *Gerlőczy Károly* koncepciója: Előterjesztés a Budapesti Lakásviszonyok rendezése tárgyában. A Lakásügyi Bizottság megbízásából, Budapest, 1893. (Lásd ezekről: *Győri Péter*: Olvasókönyv a szegényügy – hajléktalanügy – lakásügy fővárosi történetéről. Megjelenés alatt.)

Otthonatlanul...
Tégy az emberért!

ben, szabadon nyújtott eszközeivel a legközelebb eső szükségletnek tehet eleget.

Az államnak feladata bölcs, céltudatos, tüzetes ismereteken és helyes elveken alapuló socialis politika útján századunk nagy ügyét vinni. (...)

A nagyvárosoknak, a művelődés és vagyon, de egyszersmind a legnagyobb nyomor központjainak hatásai állandó intézmények megteremtése, fenntartása és kiképezése által hivatvák a socialis főbaj ellen küzdeni. Mint minden mélyen fekvő betegségnek azonban, így ennek is különböző és változó alakban mutatkozó *káros tünetei* vannak, ezekkel szemben a társadalom kötelessége gyors és elegendő segítségről gondoskodni, hacsak ideiglenes módon is, addig, míg a hatóság az új intézményt rendszeresített kezelési ágai közé besorozhatja. A hatóság támogatása és a közönség áldozatkészsége nem is marad el, de ezeken kívül és elsősorban szükséges a kezdeményezés erélyessége czélszerű intézmények megalkotásához és kitartó munkásság azoknak fejlesztésében.

A „Hajléktalanok Menhelyé”-nek története ily szerencsés kezdeményezés képét nyújtja, legszerényebb alapon, számba nem vehető csekély eszközökkel alapítatván, úgyszólván önmagából fejlődve, éveken át nesztelen, alig észrevelt tevékenység színhelye volt, míg végre az évek során át gyarapodott eredmények összege az általános elismerést vívta ki. Ezen percztől kezdve az *egylet* a kívánatos gyorsasággal növekedett és a tekintetes fővárosi tanács pártolása, úgymint a fővárosi közönség jótékonyági hajlama által felkarolva, első rangú humanitárius intézetté vált, fényes példájává a hatóság és a társadalom karöltött működésének.”⁹

A KEZDETI, KÍSÉRLETI ÉVEK

1876. jan. 27-én, egy hideg téli estén *Feszty Adolf* építész egy kisebb baráti társaság (egy „asztaltársaság”) körében kezdeményezi menhely létesítését a „Nyugot nagy városaiban hajléktalanok számára létező” példák alapján. A berendezésre szükséges pénzt, 900 Ft-ot ott helyben összeadják (megelőlegezik). A működtetés költségeit – úgy gondolják – majd a beszedett szerény hálódjak fedezik. „Az ingyenesen nyújtott éjjeli szállás magasabb fokú jótéteménynek látszott ugyan, mindazonáltal hálópénzek beszedése határozatott el és pedig nemcsak a pénzügyi *szükségre* való tekintettel, hanem azon indokból is, hogy a *szegényeket*, nem pedig a *munkakerülők*et kell támogatni, néhány krajczárra rúgó hálópénz megszerzése által az éjjeli menhely könyöradományból méltányos áron vásárolt vizontszolgálatná vált. Ily módon a menhely a moralitást jobban szolgálta, mint határt és különbséget nem ismerő jószívűséggel.”¹⁰

9 *Podmaniczky Frigyes – Neuschloss Ödön*: A menhely története. In: Emlékirat a Hajléktalanok Menhelye c. egylet Alföldi-utczai menházának megnyitása alkalmából, Budapest, 1888., Hornyánszky Viktor Könyvnyomdája.

10 *Podmaniczky–Neuschloss*: i.m. (Csak megjegyezzük, hogy a fizetendő hálódíjak itt valóban rendkívül alacsony, jelképes összeget tettek ki, s ennek fényében figyelemre méltó distinkció, hogy a nyújtott segítség ne „könyöradományként”, hanem vásárolt szolgáltatásként tűnjön föl.)

Házirend és szolgáltatások

„A látogatók szívesen alárendelték magukat a rend és tisztaság fenntartására hivatott szabályoknak, 8 krajczár lefizetése fejében tiszta törülköző kendőt, egy pár papucsot és egy jegyet kaptak, melynek száma azon rekesz számával egyezett meg, melyben kalap s lábbeli az éjjelen át őriztetett. A felvett egyén a fűtött s szellőztetett hálóterem egyikében egyszerű szalmazsák-, párna-, s terítővel felszerelt ágyat talált, mely felett alkalmazott polczon ruháit elhelyezhette. Utasították továbbá arra, hogy egy melegített vizet tartalmazó kádban lábát, a víz-vezeteki medenczében pedig arcát s kezét megmossa.”¹¹

Az ötletet követő három hét múlva, 1876. febr. 19-én az *Akácfa u. 24.* alatt meg is nyitják a menhelyet. Ez áll a felügyelő lakásából, két hálóteremből, összesen 23 ágygal, valamint egy mosdó- és öltözőhelyiségből. Az első menhely hamar szűknek bizonyul, de „egynéhány nemes lelkű emberbarát adakozásából” gyorsan összegyűlik annyi forrás (1621 Ft), hogy a következő télelőn egy nagyobb helyiségcsoportot lehessen kibérelni (évi bére 600 Ft) erre a célra.

1876. nov. 1-én a *Stáhly u. 6.* alatt egy, már 45 ágyas menhelyet rendeznek be bérelt helyiségben. Ha tüzetesen megvizsgáljuk a kezdeményezés első éveinek anyagi hátterét, akkor azt találjuk, hogy az első nagyobb adományokat igen szerény adakozás követi (1876-ban 1621 Ft, második év: 160 Ft, harmadik év: 286 Ft, negyedik év: 380 Ft), s bizony a Stáhly utcai menhely berendezésére-működtetésére kamatos hitelt is fel kell venni (megjegyezzük: erre lehetőség is van). Számításba véve a mérsékelt működtetési költségeket, a hitel-visszafizetést és a befolyó szerény hálódíjakat, biztosítani tudják – ugyan igen alacsony szinten – a folyamatos likviditást. A főváros is juttat eseti módon 100 Ft támogatást, ezzel együtt „éppen hogy” működik három éven keresztül ez a 45 férőhelyes intézmény. Tovább lépésre, bővítésre ilyen anyagi háttérrel gondolni sem lehet. Amint azt *Köchlin Ödön*, a Feszty-féle társaság éveken keresztül legaktívabb tagja (az Egylet első elnöke) vallja: „a menhely csak néhány évi sikeres működés és az erre való hivatkozás folytán leendett jogosítva az intézmény állandósítása érdekében a fővárosi közönség jótékonyágához folyamodni.”

AZ INTÉZMÉNYESÜLÉS, STABILIZÁLÓDÁS, NÖVEKEDÉS SZAKASZA

Ez a négy éves kísérleti szakasz akkor zárul le, amikor *Neményi Ambrus* újságíró (néhány év múlva fővárosi képviselőként az első, igen magas színvonalú lakáskonceptió elkészítője) meglátogatja az addig a polgári közönség előtt lényegében ismeretlen menhelyet „s néhányszor jelen volt a vendégek felvételekor, tanúja volt a felvett egyének hálás meglegedésének és a helyszűke miatt visszautasítottak fájdalmas felkiáltásainak. Ezen megindító jelenetek hatása alatt írt egy újságcikket,

¹¹ *Podmaniczky-Neuschloss*:i.m.

mely 1879. december 16-án zérus alatti 16 foknyi hidegnél a »Pester Lloyd« hasábjain jelent meg.¹²

A cikk egy csapásra ismertté teszi a kezdeményezést, s hatására rövid időn belül igencsak tetemes summa gyűlik össze az adományokból: 7400 Ft, ami a Stáhly utcai 45 férőhelyes menhely közel három éves működtetési költségének felel meg. De másféle felajánlás is érkezik: *Hatvani-Deutsch Bernát* ingyenesen átengedi egyik bérháza egy helyiségét, melyben a cikk megjelenését követő harmadik héten, 1880. jan. 7-én, a *Nádor u. 86.* alatt meg-

nyitnak egy 43 ágyas, egytermes fiók-menhelyet. Ez a menhely ugyan „kiszolgálja” ezt a telet, de még az év tavaszán be is zár. Viszont a megnövekedett anyagi bázis és közfigyelem talaján a korábbinál jelentősebb tervek születnek. Ehhez viszont már elkerülhetetlen az addigi tisztán „polgári kezdeményezés” formalizálása, egy új szervezet létrehozása.

1880-ban készíti el a „menhely bizottság” (vagyis az addigi kezdeményezők és közbeni csatlakozók) a „Hajléktalanok Menhelye czimű Jótékony-Egylet” Alapszabályát (magyarul és németül: Statuten des Vereines Asyl für Obdachlose in Budapest), melyet dec. 9-én hagy jóvá a belügyminiszter, de az alakuló ülést csak 1881. dec. 11-én tartják.¹³ A választott forma tehát nem az, hogy valamelyik kezdeményező alapítványt tesz, hanem a mai egyesületnek megfelelő forma: nyilvánvalóan azért, mert így az adományozók köre jobban bővíthető, ők az adománnyal együtt tagságot nyerhetnek, ez hosszabb ideig folyamatosan „megtartja” az adományozókat a kezdeményezés mellett, s – mint látni fogjuk – az alapítvány-tétellel is összekombinálható e forma.

Hajléktalanok Menhelye czimű Jótékony-Egylet Alapszabálya

(részletek)

I. FEJEZET

Az egylet neve, székhelye és célja.

1.§. Az egylet neve „*Hajléktalanok menhelye*”,

székhelye Budapest és célja:

- a) menhelynek felállítása és fenntartása, hajléktalanok időleges elhelyezése, esetleg étkeztetése céljából Budapesten, továbbá
- b) ily hajléktalanok részére lehetőleg kereset források nyitása.

¹² *Podmaniczky – Neuschloss*: i.m.

¹³ Zárójelben: 110 év múlva, 1990. januárjában hoztuk létre – hosszú történelmi szünet után az első – hajléktalanellátó civil szervezetet, a Menhely Alapítványt. Először a Hajléktalanokért Társadalmi Bizottság Helyzetjelentéseiben adtunk hírt elődeink kezdeményező készségéről.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Az igazgatóság a maga kebeléből egy évre – az egylet végrehajtó szerveként – igazgató választmányt választ, melynek egy elnöke, két alelnöke van, valamint a jegyző, a pénztárnok, a könyvvivő, a gondnok és a jogtanácsos. Az elnök dolga többek között

„szavazati egyenlőség esetén szavazatával dönt, az egyleti pecsét és bélyegző jó helyen tartásáról gondoskodik, nála van az egylet fő-pénztárának ellenzáró kulcsa, ügyel arra, hogy az igazgatóság által kellő pénztár-rovancsolások tartassanak, s minden hivatalos iratot, valamint minden fizetési utalványt is aláírásával ellát. (...)

Menhely-felügyelők: Az igazgatóság az összes tagokból mindig egy évre, megfelelő menhely-felügyelőt választ. A nők számára szolgáló osztály részére nők választhatók felügyelőkné. A felügyelők kötelezettséget vállalnak, hogy bizonyos estéken a felvételi időben a menhely helyiségeiben jelen lesznek, hogy a fölvetelre és a házirend betartására felügyeljenek, s netán felmerülő nehézségeket, vagy panaszokat lehetőleg rövid úton elintézzenek, vagy pedig, ha kell, azokról az igazgató választmányának azonnal jelentést tegyenek. (...)

Az összes egyleti közegek tisztségeiket díjtalanul teljesítik.”

Sikerül kialakítani a kor normáinak megfelelő „társadalmi” (mai szóval civil) szervezeti formát. Ezek után az egylet közgyűlésének választott igazgatósága felügyeli a befolyt jelentős összegek kezelését, s nekikezdhethet a bevált tevékenységek nagyobb léptékű megvalósításába.

A következő év azzal telik, hogy megpróbálnak a fővárostól egy megfelelő telket ingyen megkapni, melyre az adományokból most már egy nagyobb menhely építhető lenne. (Közben a tavasszal bezárt Nádor utcai, Hatvani-Deutsch-féle épületben 1881 telén ismét megnyitnak egy 34 férőhelyes fiók-menhelyet, s az egyleti pénzvagyyon is szépen gyarapodik az adományokból, tagsági díjakból, ezek kamataiból.)

1882-ben, az addigi kezdeményezést elismerve a főváros a *Rottenbiller u. 16-18.* alatti telket ingyen az egyesület rendelkezésére bocsátja menhely építése céljából.¹⁴ Az egylet egyik alapítója, *Fesztly Adolf* ingyen elkészíti a tervrajzokat. Már több, mint 15 ezer forint van az egylet számláján, de még majdnem ugyanennyi összeg kellene a tervek megvalósításához. Ezért 10 ezer forint jelzálogkölcsönt vesznek fel a majdani épületre.

1883. nov. 1-én adják át az új, 130 férőhelyes „menházat”, mely „czélszerű beosztásánál fogva minden méltányos követelménynek megfelelt.”

¹⁴ Ekkor kezd beépülni ez az – akkori viszonyok között – külvárosi terület. Áll már a közelben a Szegényház téren az Erzsébet Szegényház (ma kórház), az Országos Kisdedővő Képezde, az Izraelita Siketnémák Intézete (ma Gyógypedagógiai Főiskola), az Erzsébet Leány Árvaház.

Az új, erre a funkcióra tervezett, épített (s immár nem bérelt) menhely azonban megnyitásától kezdve szűknek bizonyul. Ugyanakkor a csendesebb kísérleti szakaszban összeszokott üzemeltetők (a menhely-felügyelőktől az alapítókig) gördülékenyen képesek működtetni nem csak a „menházat”, hanem a létrehozott szervezetet is. Adakozó „tagokat” toboroznak, a sajtóban gyűjtéseket hirdetnek, s elnyerik most már a fővárosi önkormányzat folyamatos bizalmát is (mely az ingyen telek-juttatáson túl „rendes évi segélyt” is nyújt az egyletnek). Itt csak utalásszerűen tudjuk megemlíteni, hogy ekkor (1883-ban) teszi le a döntéshozók asztalára *Neményi Ambrus*, immár fővárosi képviselő, az egylet egyik alapítója, igazgatóságának tagja a város első lakáskonceptióját, melyben – egyebek mellett, kiegészítő intézményként – részletesen taglalja a hajléktalanok ellátására szolgáló menhelyek szükségességét, szabályozási, működési módját. Az egy külön történet, ahogy e Neményi-féle lakáspolitikai tervezetből semmi sem lett, kivéve éppen az, hogy a fővárosi döntéshozók egyetértének abban, hogy ilyen menhelyekre valóban szükség van. Ezt fejezik ki a továbbiakban „rendes évi segélyeik” formájában. Bizony a mai hazai viszonyok felől visszatekintve elgondolkodtató, hogy a polgárság, a város milyen jelentős (mondhatni prominens) szereplői vállalnak gyakorlatilag is aktív részt ezen hajléktalanokkal foglalkozó szerveződés munkájában, s nyilvánvaló, hogy befolyásuknak is köszönhető a közhatalommal kialakuló partneri jó viszony.

A gondos gazdálkodás egyébként ebben az időben azt jelenti, hogy az egylet tőkét kamatokkal gyarapítják, ahhoz lehetőleg nem nyúlnak, s az adományokból, hálódíjakból fedezik a folyó kiadásokat, sőt az „amortizációt” is: „a megmaradt 990 Ft 33 kr összegű kezelési felesleg a berendezés koptatása által szükségessé vált leírásokra használtatott.”¹⁵

Éjjeli menedékhely az Alföldi utcában. Escher Károly felv.

Az 1880-as években, az igazgatóságban ott találjuk a városépítés és a kialakuló kapitalizmus olyan kiemelkedő alakjait, mint például *Hüttl Tivadar* gazdag porcelánkereskedőt, *Neuschloss Ödön* fa-árugyárost, *Feszty Adolf* és *Quittner Zsigmond* építész-vállalkozót, *Gundel János* vendéglőst, *Fuchs Gusztáv* dohánygyárost, *Rózsavölgyi Manó* zene- és könyvkereskedőt, *Neményi Ambrus* újságíró. Az igazgatóság elnöke pedig ezekben az években *Podmaniczky Frigyes* báró, aki 1861–1905. között országgyűlési képviselő, 1873–1905. között a Fővárosi Közmunka Tanács elnöke, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, 1875–1885. között a Nemzeti Színház és az Operaház intendánsa.

15 A „Hajléktalanok Menhelye Egylet” igazgatóságának számadó jelentései a közgyűléshez. Az 1885. évről.

**Otthonatlanul...
Tégy az emberért!**

Néhány év alatt azonban a város gyors fejlődése már elérte a menhely környékét és „a Rottenbiller-utca rohamos fejlődése folytán több oldalról kívánatosnak jeleztetett a menhelynek kevésbé népes helyre való áttétele.”¹⁶

Az egylet vezetői nem ragaszkodnak az alig néhány éve létesített intézményhez, „azon esetre, ha egy nagyobb telep átengedése és építési költségeink megtérítése által nagyobb és alkalmasabb menhely létesítésére képesítenénk, részünkről ezen terv valósításához hozzájárulni kívánnánk.”¹⁷ Az egyleti hozzájárulás érdekében egy jelentős, 20.000 Ft-os újabb kölcsön felvételét is lehetségesnek látják. A főváros készséget is mutat a kialakult, a közérdeket szolgáló jó együttműködés továbbfejlesztésére, s úgy dönt, „hogyan az egyletnek két, az Alföldi utcában fekvő telket díjtalanul bocsát rendelkezésére, oly feltétel mellett, hogy ezen 380 ágy befogadására alkalmas menhelyet építtessen és saját költségén gondoskodjék annak felszereléséről és üzemben tartásáról.” Ugyanakkor a végzett tevékenység „kiemelt közhasznúságát” elismeri azzal is – s ez ritka abban az időben –, hogy „az egylet részére 34 évre évi 5000 Frtnyi segílyt szavazott meg.”¹⁸ Természetesen ez a döntés több szempontból is igen fontos. Egyrészt azt tükrözi, lényegében annak a következménye, hogy a főváros – hosszú évek vitái, küzdelmei után – elfogadja azt, hogy a közhatalomnak is forrásokat kell szánnia a lakásproblémák oldására (de a menhelyeknél tovább még hosszú ideig nem jut), ugyanakkor ezt nem közvetlenül, hanem a „társadalmi segítség” intézményein keresztül gyakorolja.

Másrészt ezzel nyilvánvalóan csökken az egylet függetlensége, bár céljai hosszú távon is egybeesnek a támogatást nyújtók céljaival. Gyakorlati oldalról pedig az évi 5000 Ft támogatás az addigi évenkénti adományok összegének nagyságrendjével egyenértékű, viszont jó előre garantáltan kalkulálható, ami az akkori viszonyok között rögtön azt is jelenti, hogy banki hiteleket vehet fel az egylet.

Ágyalapítványok

Az adományozók nevét egy-egy ágyon tüntetik fel. Az 1880-as években 50 forint hozzájárulás jelent egy-egy ágyalapítványt. Az 50 vagy 100 forintos adományozók (ez az általános) között található például a:

Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bank

Pesti Victória Gőzmalom

Budapesti Pincéregylet

Budapesti Korcsmárosok és Vendégfogadósok Társulata

Budapesti Kávéssegédeket Segélyző Egylet

Budapesti Kávésok Társulata

Régi Hívek Szabadkőműves Páholya

Dreher Antal

Dessewffy Aurél gr.

Gorove László

Goldberger Sámuel

Gschwindt Mihály

Gundel János

Haggenmacher Károly

Károlyi Gyula gr.

Mechwart Endre

Podmaniczky Frigyes báró

Pollák Jakab

Wahrman Mór

Zichy János gr.

16 1881-ben a Rottenbiller utcában még csak 23 épületet találunk, összesen 1030 lakóval, 1891-ben már 48 épület áll itt, 2857 lakóval. (Lásd: *Thirring Gusztáv: Budapest Fővárosa az 1901-ik évben*, Budapest, 1904., Grill Károly Udvari Könyvkereskedése.)

17 A „Hajléktalanok Menhelye Egylet” igazgatóságának számadó jelentései a közgyűléshez. Az 1885. évről.

18 *Podmaniczky-Neuschloss: i.m.*

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Valójában, lényegében éppen erről van szó magánál a döntésnél is. Vagyis arról, hogy az újabb ingyen telken csak úgy tudná elkezdni az építkezést az egylet, ha meglévő saját forrásait hitelekkel kiegészíti, ehhez, illetve ennek majdani törlesztéséhez viszont garantált forrásra van szükség. Erre szolgál a fővárosi 34 évi segély. (Egy szociális „project” pénzügyi konstrukciójáról van szó.) Hogy ne legyen olyan egyszerű, ez a konstrukció még tovább is bonyolódik azzal, hogy mégsem sikerül banki építési kölcsönhöz jutni, úgyhogy a főváros pótlólagos döntése értelmében a fővárosi nyugdíj-alap nyújt 76.200 Ft hitelt 33 évi visszafizetéssel, melyet az évi 5000 Ft-os támogatásból kell törleszteni. Ráadásul az ebből felépített Alföldi utcai épület a főváros tulajdona marad, akárcsak az ingyen „adott” telek. Hogy akkor mindezt miért nem csinálja maga a város? Mert úgy gondolják, hogy ez nem városi feladat, a lebonyolítás, beruházás sem, a működtetés pedig végképp nem.

1888 novemberére az Alföldi u. 6-8. alatti 380 ágyas menhely elkészül,¹⁹ s Podmaniczky báró ünnepi megnyitó szavaival megnyitják:

„Ezen ház, Tisztelt Gyülekezet, azoknak van szentelve, kiktől a sors ez emberi boldogságot is megtagadta, hivatva van menedéket nyújtani azoknak, kiknek nagy városunkban nincs hajlékuk, nincs saját ágyuk, asztaluk. Találjanak emez ügyefogyottak, kiket a balsors vagy saját hibájuk minden más segédforrástól megfosztott, hajlékot, a hol megdermedt tagjaikat melengethetik, emberi nyughelyet, melyen éjjel megpihenhetnek. Erősítse őket egy szerény tál étel, mindennapi súlyos és többnyire örömtelen munkájuk után. E barátságos helyiség, hol emberséges, szíves bánásmódban részesülnek, nyújtson nekik menedéket ama bajok, kísértések és veszélyek ellen, melyek a hajléktalant környezik.”²⁰

Az ezt követő évtizedben lényegében ugyanilyen városi – egyleti közös konstrukcióban épül „menház” 1892 decemberében a II. Szegényház utcában („a Szent János kórház mellett”, 144 férfi, 41 női férőhellyel, melegedő szobával, népkonyhával), és 1894-ben a VI. Külső Váci út–Angyalföldi utcában („a régi vám előtt”, 361 férfi, 41 női férőhellyel, melegedővel, népkonyhával). Az egylet által működtetett négy menházban az 1890-es években összesen mintegy ezer ágyon tudják fogadni éjjelenként a hajléktalanokat. Ebből 100-120 ágyon nők alhatnak, de befogadják a velük együtt érkező gyerekeket is, bár ez utóbbit korlátozással: egészségügyi okokból egy felnőtt legfeljebb egy gyermeket vihet be.

Ebben a szakaszban már nem tudják nélkülözni a város folyamatos támogatását, segítségét: „Csak a mennyiben azokra ezentúl is számíthatunk, lehet reményünk egyleti működésünk eredményes terjesztésére.”²¹

19 1997-ben ugyanebben az épületben rendeztük be, éles lakossági tiltakozások közepette – részleges felújítást követően – a főváros legutóbb létesült hajléktalan szállóját.

20 Emlékirat a Hajléktalanok Menhelye c. egylet Alföldi-utcai menházának megnyitása alkalmából, Budapest, 1888., Hornyánszky Viktor Könyvnyomdája.

21 A „Hajléktalanok Menhelye Egylet” igazgatóságának számadó jelentései a közgyűléshez. Az 1885. évről.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Beiratkozás a menhelyen.
Pataky László rajza, Magyar Salon, 1889

Egyekkora hálózat üzemeltetése természetesen igen feszes gazdálkodást igényel. Ezen belül a városi támogatásnak, adományoknak, tagdíjaknak, kamatoknak a „fejlesztési, beruházási” kiadásokra, törlesztésekre kell fordítódniuk, míg a folyó működési bevételeknek fedezniük kell a folyó működési kiadásokat. A kiadások 14–14%-a közvetlen bér és ételmezés, 34%-a kezelési költség, 29 %-a karbantartás és 9% marad a berendezések cseréjére, pótlására. Ez egészében éves szinten közel 19 ezer forintot tesz ki, s ezt kell fedeznie a folyó működési bevételeknek, amelyek lényegében a hálódjak.

A hálódjákat nem lehet emelni, sőt a közvélemény nyomására még csökkentik is: ez éveken keresztül 6 krajcár éjszakánként (bár az Alapszabály 12 krajcárban maximalta ezt az összeget). Ezért nagyon fontos anyagilag, hogy a férőhelyek mindegyike, minden éjszaka el legyen foglalva. Az ún. „telítettség” igen érzékeny a szervezet. Például az 1898-as éves jelentésben szóvá tett, elriasztó rendőri razziákra vezetnek vissza, hogy két év alatt a „forgalom” 15%-kal visszaesett, ami komoly bevételkiesést okoz az egyletnek. Magam az okokat máshol keresném, de erről kicsit később.

Vendégeket zavaró rendőri razziák

„nagy sajnálatunkra jelentenünk kell, hogy a székesfővárosi állami rendőrség által menhelyeink körül ismételt megejtett razziák nagy mérvben elriasztották az azokban hajlékot keresőket. Úgy a saját, mint a fővárosi sajtó egyhangú felszólalása ezen – tisztességes vendégeinket is érzékenyen sújtó – eljárás ellen eredménytelen maradván, annak konstatálására szorítkozunk, hogy menházaink látogatása ... csökkent ...minek következtében üzemi bevételeinkben is ... kárt szenvedtünk.”²²

22 Podmaniczky-Neuschloss: i.m.

**Othontalanul...
Tégy az emberért!**

Mindemellett fenntartják azon szolgáltatásaikat, hogy téli időszakban egy-egy adag levest és kenyeret is osztanak (adományokból) a „vendégeknek” (ahogy ők fogalmazzák), karácsony éjjelén nem szednek hálódíjat, s rendkívüli esetben (5%), alkalmanként ingyenesen lehet aludni egy éjszakára.

Közben gondot fordítanak az épületek folyamatos jó karban tartására, 1889-ben minden menházat kitataroznak, kimeszelnek, ezt a hatóságok folyamatosan és szigorúan ellenőrzik is: „Menházaink állapota a székesfővárosi tisztvi orvosok részéről gyakran felülvizsgáltatott és kifogástalannak találtatott.”

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS ÚJABB FORMÁJA: AZ ELSŐ FŐVÁROSI LAKÁSÜGYI KÍSÉRLET, A KÉN UTCAI MINTA-MUNKÁSLAKÁSOK

Hosszú sorok a hajléktalanok menhelye előtt.
Pataky László rajza, Magyar Salon, 1889

Miközben a Menhely Egylet a fővárossal karöltve építi ki menház-hálózatát, közben ezzel párhuzamosan nem csitulnak azok a „tűzoltó megoldást” kereső viták, melyek már az 1860-as, 70-es évek fordulóján a barakképítés körül föllángoltak. Az 1885-ös országos kiállításakor a városba özönlő tömeg számára bizony „könnyűszerkezetes épületeket”, ideiglenes barakkokat emelnek, s ennek példája, mint a hajléktalanok elhelyezésére is gyors és olcsó megoldási módot nyújtó lehetőség folyamatosan napirenden van. Az 1886-os és az 1892-es kolerajárvány hatására 4–4 szükségbarakkot építenek, összesen 1462 férőhellyel. Ekkor készül Gerlóczy Károly vezetésével az 1892. évi Járványügyi Bizottság igen részletes jelentése, majd ennek folyamányaként a Gerlóczy Károly alpolgármester nevével fémjelzett újabb nagyívű fővárosi lakáspolitikai koncepció. Ebből megint csak alig-alig valósul meg valami, illetve annyi mégis, hogy 1894-ben 5 telepen újabb 16 barakképületet emel a város.²³ Mint korábban hivatkoztam rá, magam ezen szükségbarakkok üzembe állításában keresném azon okokat, amiért ezekben az években a 100%-os telítettség alá csökken a Menhely Egylet meglévő menházainak igénybe vétele.

23 A Központi Járványbizottság jelentése az 1892-ik évi koleráról, Budapest, 1893, Pesti Könyvnyomda Rt., illetve Gerlóczy Károly koncepciója: Előterjesztés a Budapesti Lakásviszonyok rendezése tárgyában. A Lakásügyi Bizottság megbízásából, Budapest, 1893.

**Otthonatlanul...
Tégy az emberért!**

A Gerlóczy-féle (akárcsak a tíz évvel korábbi Neményi-féle) lakáspolitikai javaslatot és körülményeit itt most még röviden sem tudjuk ismertetni, jelen témánk szempontjából talán csak azt érdemes kiemelni, hogy a város döntéshozó testületében ekkorra megérlelődött, aktív beavatkozást (feladatellátást) sürgető lakáspolitikai szándékkal a központi kormányzat nem ért egyet, másfelől viszont a szabad piac szereplői sem jeleskednek abban, hogy – akár esetleges közhatalmi adókedvezményekkel ösztönözve – az alacsony keresetű munkásoknak lakást építsenek (az erre irányuló fővárosi pályázat is érdektelenségbe fullad). Így a város a lakáshelyzet kétségtelen feszültségeivel „magára maradvá” próbál meg kitörési pontokat keresni.

Ebben a helyzetben áll össze az az elgondolás, hogy a Menhely Egylettel addig bevált menház-építési, -fenntartási konstrukciót adaptálják a lakásépítés, -fenntartás területére is, s ez talán reményt nyújthat arra, hogy más, piaci szereplők is belátják: lehetséges olcsó és megfelelő lakásokat építeni alacsony keresetű munkásaik elhelyezésére úgy, hogy az a fenntartással együtt ne legyen ráfizetéses. A korabeli elgondolás szerint tehát a közhatalomnak csak időlegesen kell, és akkor is csak közvetett módon beavatkoznia a lakáspiaci folyamatokba, utána a piac biztosíthatja – persze kedvezményekkel – a megoldást. Amint azt az 1896-os tanácsülésen kimondják:

„beállott annak a szükségessége, miszerint a munkásházak létesítésének ügyét a főváros maga vegye a kezébe, s így *munkásházakat maga a hatóság létesítsen*. Mielőtt azonban ebben az irányban a vonatkozó intézkedései megtétnének, figyelemmel arra, hogy a Hajléktalanok Menhelye Egyesület menhelyeknek hatósági támogatás melletti létesítése és kezelése máris igen nagy tevékenységet és buzgalmat fejtett ki – tárgyalásokat folytatott az egyesülettel, minta-munkásház létesítése iránt, s e célra használat végett ingyenesen felajánlotta a IX. kerület Soroksári út és Kén utca sarkán fekvő telkét. E minta-munkásház létesítésével a főváros *példát kíván adni a magánépítkezésnek*, s azt hasonló házak felépítésére akarja buzdítani.”²⁴

Ezt követően a telket építésre átadják a Menhely Egyletnek, megállapodnak az építési tervekben, meghatározzák, hogy négy egyemeletes épületben 24–24 munkáslakás (szoba-konyha) épüljön. A lakások 36 nm-esek, két-két lakáshoz tartozik egy WC a folyosó végén, valamint épületenként két közös mosókonyha és egy mángorló helyiség. Az építés forrását a főváros biztosítja, a telek és az épület megmarad a város tulajdonában (és az egylet örökös használatában), az egylet pedig lebonyolítja az építkezést és folyamatosan ellátja a kezelést, fenntartást teendőit. Minderről természetesen igen részletes szerződésben állapodnak meg a felek, mely rendelkezik arról is, hogy a kezelési költségek levonása után a lakbérbevétel fennmaradó részét az egyletnek be kell fizetnie a fővárosnak (hogy az így törleszthesse a beruházáskori ráfordításait).²⁵

24 A budapesti munkáslakások kérdéséhez, Budapest, 1897, Hajléktalanok Menhelye Egylet, Pollak M. Miksa és társa Könyvnyomdájából.

25 U.ott.

Mint annyi más „szociális lakásépítési kísérlet” esetében a város történetének későbbi szakaszaiban, itt is az történik, hogy a beruházást követően kialakítandó lakbér bizony nem sikeredik olyan alacsonyra, ahogy azt előre eltervezték (pedig az Egylet olcsóbban építi meg a házakat a megadott keretösszegnél). Eredetileg heti 2 koronás lakbért terveznek (mely, ha a város nem ragaszkodik a jövedelmező megtérüléshez, még alacsonyabb is lehetne), végül heti 3 korona 76 filléres lakbért állapítanak meg, ami 195 koronás évi bérnek felel meg, s ez bizony a szoba-konyhás lakások piaci bérének legfelső sávjába esik (az összeg a munkások átlagkeresetének 40%-át teszi ki). Viszont az is igaz, hogy ezt a lakbért a fenntartók rögzítik, s miközben a piaci lakberek folyamatosan emelkednek, néhány év múlva ezek a lakberek már relatíve alacsonyaknak számítanak majd. A kezdeti relatíve magas lakberek, valamint, hogy „a munkáscsaládok eleinte idegenkedtek a házirend követelte fegyelemtől” azt eredményezik, hogy néhány lakás még egy ideig üresen áll, illetve nagy a ki-beköltözés. De ezeken a kezdeti nehézségeken hamar túl esnek. Ugyanakkor igen-igen takarékos üzemeltetésről lehet csak szó, amit mutat, hogy az első évi 7 ezer forintos bérbevételből 6200 forintot be kell fizetni a főváros kasszájába a beruházás törlesztéseként, a megmaradó 800 forintból kell biztosítani az egész évi fenntartást (ebből 550 Ft a bérek).

1904.

J E G Y Z E T.

A székesfőváros tulajdonát képező menházak építési költségei:

Alföldi-utcai menház, épült 1888	74431 frt 66 kr.
Szegényház-utcai menház, épült 1892	47455 „ 51 „
Angyalföldi menház, épült 1894	95027 „ 37 „
összesen	216914 frt 54 kr.

mely összegben egyeleti hozzájárulásunk 7018 frt 04 krral beemfoglaltatik.

A székesfővárosi munkáslakházak hetedik évi kezelési számlája:

Bérijövedelem	19428 kor. — fill.
Kiadások és pedig: vízdíj	539.33
adó	2138.89
fizetések	1000.—
karbantartás	462.30
világítás	412.88
különlétek	105.06
marad tiszta jövedelem	14769 kor. 45 fill.

mely összegből 1272 korona a községi óvoda bérére esik és 13497 kor. 45 fillér a székesfőváros pénztárába beszolgáltatott.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

A SZORGOS HÉTKÖZNAPOK, MAJD A LASSÚ HANYATLÁS ÉVEI

„Egyletünk életében semmi nevezetesebb új mozzanat nem merült fel, menhelyeink csendben, de állandóan tovább szolgálták fővárosunk legszegényebb rétegeinek ügyét. (...) Kiváló külföldi emberbarátok meglátogatván menhelyeinket, azokról legmelegebb elismeréssel nyilatkoztak.”²⁶ A századforduló elkövetkező éveiben, a már húsz éve működő Menhely Egylet nem gyarapodik további intézményekkel, viszont szolidan és stabilan üzemelteti a Kén utcai munkáslakás telepet és – az egyedülálló hajléktalanok szolgálatában – négy meglévő menházát, közel ezer ágygal.

Időközben lazítanak az elhelyezésen, csökkentik az ágyszámot, növelik a kiszolgáló helyiségek és személyzet számát. „Az ágyak számának apasztása és a levegőtér elrendelt szaporítása céljából a hálóvendégek számát le kellett szállítanunk, minek következtében az intézet bevételei csökkentek.” Írják az 1907-es tifuszi járvány után, amikor is a közegészségügyi hatóságok megszigorított intézkedéseket hoztak. „az idén felmerült kiadási többlet egy része ezután is állandóan fogja költségvetésünket terhelni, mert meggyőződésünk az, hogy a meglévő helyiségeinkben az ágyak számát szaporítani nem szabad, ellenben a tisztogató személyzetet szaporítani és a tisztogatásokat sűrűbben alkalmazni kénytelenek leszünk.”²⁷

Természetbeli adományok 1885-87-ben:

Neuschloss Ö.....két kocsi tűzifa
Leipziger V.....50 mázsa kőszén
Gózmalmok.....11 zsák liszt
Ehrlich G. 100 db törülköző
Weiss M. 4000 adag levéskivonat
Wolfner Gy.50 db népkonyha-utalvány
(...)

1886-ban a Rottenbiller u-i menhelyre Pasteur-féle vízszűrőt szereznek be kedvezményes áron, a jobb ivóvíz érdekében, valamint az udvaron ideiglenes szint állítanak fel, hogy „a felvételükre várakozók eső és szél ellen megóvassanak.”

1889-ben Baross Gábor miniszter engedélyt ad az Alföldi u-i menhely telefon-díjszabásának felére csökkentésére.

1889-ben a fővárosi rendőrkapitány engedélyezi a költséges bejelentési eljárás egyszerűsítését, valamint megszünteti az alkalmatlan „éjjeli visitatiokat”, egyben szükség esetén embert biztosít a rend fenntartásához.

1900-ban Szegeden hasonló egyletet hoznak létre, „útbaigazításért” a Menhely Egylet tanácsait kéri.

1902-ben az Angyalföldi u-i melegedő szobát átengedik a szomszédos iskolának napközi otthon céljára.

1905-től ingyen hálójegyet adnak a kerületi előljáróságoknak (közjótékonyági egyesületeknek) és a Szegényház u-i menhely egy hálótermét átengedik a II. ker. közjótékonyági egyesületnek női foglalkoztató céljából.

26 A „Hajléktalanok Menhelye Egylet” igazgatóságának számadó jelentései a közgyűléshez. Az 1908. évről.

27 U.ott.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Stabil, hosszú évtizedekig ezen intézményekben dolgozó személyzet végzi a mindennapi megfeszített munkát, az egylet szervezetét fenntartó személyzet is állandónak tekinthető. Az alapítók, tisztségviselők közül fokozatosan elhalnak a „nagy alapítók”, de változatlanul minden évben – ha nem is a kezdeti lendülettel – érkeznek az adományok, létesülnek az ágyalapítványok, megrendezik sajtó útján a gyűjtéseket, beszedik a díjakat, s megkapják a városi szubvenciót. Ha egy-egy régi támogató, alapító meghal, hagyatékából mindig jut ennek az egyletnek is – több másik mellett, melyeknek esetleg szintén elindítói voltak e XIX. század végi budapesti polgárok.²⁸

Közben azonban igencsak változnak az idők, a város kiépült, a gyorsan nőtt város társadalmában új és tömeges feszültségek támadnak, ezek a századelő gazdasági válsággal terhes éveiben részben a felszínre is törnek, megrettentve a polgárság többi tagját. Ezzel együtt változnak az ideológiák, eszmék, gondolatok is, s ezek egy részében – a lakásügy terén is – kevésbé fontos szerep jut a „társadalmi önszegélynek”, előtérbe kerül a közhatalom piackorrekciós, aktív intervenciók szerepének a hangsúlyozása. („Általában feltűnő, hogy menhelyeink egyre kevésbé szerepelnek azon humanitárius jóléti intézmények sorában, amelyeknek a divat forgandósága szerint adományokat juttatnak jótékony polgártársaink.”²⁹)

Jól tükrözik e változott gondolkodási, viszonyulási módot Ferenczi Imre 1906-ban papírra vetett sorai (ekkor ő a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara fogalmazója, néhány év múlva Bárczy István polgármester mellett tanácsnokként az új és sikeres fővárosi lakáspolitikát megfogalmazója, annak aktív kialakítója):

„jöllehet, a fővárost a magánkezdeményezés teljes hiánya rég arra utalta volna, hogy maga bocsátkozzék a külföldi példák szerint minden rizikó nélküli nagyobb szerű kislakás-építkezésbe: összesen csak négy, egyenkint 24 lakást tartalmazó egyemeletes munkásházat épített (...)

Ha valaki azt akarja tanulmányozni, milyennek *nem* szabad egy városi *mintamunkásház*telepnek lennie, annak melegen ajánlható, hogy keresse fel a fővárosnak egyenesen az u.n. „bűzös gyárnegyed” közvetlen közelében épített munkásházait. A külsőleg nem éppen csín és czélszerűség nélkül épült pavilionszerű épületek belsejében itt-ott mintaszerű túlszűfolttságot, példás piszkoságot fog találni. Az árnyékszékek száma és elmaradott szerkezete, a rongálmányok javításának elmulasztása hamar rá fogja vezetni a bajok okára is. A város már eleve kelletlenül építette és a legridegebb üzleti szempontból kezeli e telepet. Egyszerűen átadta a kezelését a fent nevezett magán-egyesületnek, amelytől megkívánja a 4–4,5%-os hozadéknak évenkénti pontos beszolgáltatását, egyébként pedig nem törődik a létezésével. Az egyesület emberszerető tisztviselői a legjobb törekvésektől áthatva kezelik a telepet, de áldozatokat maguk nem hozhatnak. Egyébként pedig kezüket a város pénzügyi érdekei

28 A szervezet „életciklusainak” ökonómiájához hozzátartozik, ahogy az alapítók életükben folyamatosan támogatják az egyletet, majd haláluk után e támogatások helyére a hagyatékozott nagyobb összegek kamatai lépnek.

29 A „Hajléktalanok Menhelye Egylet” igazgatóságának számadó jelentései a közgyűléshez. Az 1910. évről.

**Otthonatlanul...
Tégy az emberért!**

kötik. Így aztán a meglehetősen nagy telepet (96 lakás ellenőrzése, a bérek beszedése, a nagy folyósók, udvar, árnyékszékek tisztogatása stb.) egy tisztas asszony nagy ügybuzgalommal kezeli, akit a nagy és természetesen mégsem sikeres munka már aránylag fiatal korban valósággal megtört. Ez a felügyelő (a férje gyári munkás) máig sem tudott a várostól kétszobás lakást kapni, így tehát még a saját egyetlen szobáját sem tudja kellően tisztán tartani, mert a lakók a heti-bér fizetése stb. alkalmával unos-untalan beszennyezik. Segéd-cselédjét pedig a város a szegény lakókkal fizetteti meg. Mindamellett boldogok a munkások, akik a viszonylag olcsó lakásokhoz jutnak és soha nem kell attól tartani, hogy egy megürült lakásra két-három jelentkező ne akadjon.”³⁰

E sorokat Ferenczi 1906-ban írja, s – mint említettük, aktív várospolitikai szereplőként – nyugodtan a nevéhez köthetjük a város első modern, immár „saját rezsimben” létrehozott és működtetett, jelentős hajléktalanellátó intézményét, az Aréna (ma Dózsa György) úton 1911-ben felépült Népszállót. Ez a több mint 400 hajlék nélküli ember befogadására alkalmas intézmény annak a Bárczy-programnak a keretében létesül, melynek során immár „saját kézbe veszi” a város a lakásügyi kérdések megoldását, maga épít, tart fenn kislakásokat, szükséglakásokat, létesítene több népszállót is (ha lenne rá pénze, és ha teljesülnének azok az előzetes kalkulációk, amelyek persze rendre nem teljesülnek.)³²

A Menhely Egylet 1912. évről szóló igazgatósági számadása a legelső helyen foglalkozik azzal a problémával, melyet a fővárosi Népszálló megnyitása jelent az egylet számára (az új intézményt a Váci úti / Angyal földi utcai menház szomszédságában fekvő telken építik fel, olyan, mint egy tengerjáró egy bárka mellett):

„Egyesületünk múlt évről szóló beszámolójában az a figyelemre méltó tény érdemel mindenekelőtt megemlítést, hogy menházaink legnagyobbikában, a

Razziák más szemmel

„Államrendőrségünk az év vége felé sokkal szigorúbban és sűrűbben végzett razziákat, mint más években. Székesfővárosunk közbiztonságának az érdekében végeztenek az ily razziák s az ezekkel kapcsolatos eltolonczolások, s így – bár mindez bevételeink megcsappanásával is jár – megnyugvással kell fogadnunk e policziális tevékenységet, annál is inkább, mert hiszen a mi céljaink egyike is a közbiztonságra veszedelmes szocziális jelenségek enyhítése. Csak az szorulna újabb megfontolásra, hogy csakugyan elkerülhetetlenül szükségesek-e a tömeges kiutasítások és eltolonczolások, amikor minden hajléktalan úgymint hajlékot talál menhelyeinkben, s így az éj folyamán a közbiztonságra nézve veszélytelenné van téve.”³¹

Báró csetei Herzog Péter és Vágó József

30 *Ferenczi Imre: A munkáslakás-kérdés. Különös tekintettel Budapestre, Budapest, 1906., Kilián Frigyes M. Kir. Egyetemi Könyvkereskedő.*

31 A „Hajléktalanok Menhelye Egylet” igazgatóságának számadó jelentései a közgyűléshez. Az 1906. évről.

32 Erről lásd részletesebben: *Győri Péter: Olvasókönyv a szegényügy – hajléktalanügy – lakásügy fővárosi történetéről. Megjelenés alatt.*

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

304 ággyal felszerelt VI. kerületi Váczi-úti menhelyházban a látogatottság lényegesen megcsappant. (...) Ha ennek a sajátságos jelenségnek az okát kutatjuk, lehetetlen meg nem állapítanunk, hogy az valószínűleg a múlt év elején a menházunk szomszédságában megnyílt Népszálló és Népház nagyobb vonzóerejében található fel. Nincs okunk ezen fennakadni, vagy sajnálkozni: ellenkezőleg, csak örülhetünk, hogy a valamivel is jobb helyzetben lévő hajléktalanok számára a székesfővárosi haladott szociálpolitika a higiéné legmodernebb követelményeinek megfelelő intézményeket teremtett. Ezáltal a mi menházaink még közelebb hozattak valódi rendeltetésükhöz: a szegények közt is a legelhanyagottabbaknak menedékkül szolgálni a kemény tél, a hajléktalanság viszontagságai, az elhagyatott éjszakák kísértései s a rendőrség kényszerű razziai ellen...”

Majd az éves jelentés összeállítói ezzel zárják beszámolójukat:

„Összes menházainkban a múlt év folyamán is állandó hatósági ellenőrzés folyt a kerületi közegészségügyi hatóságok részéről s meglegező állapíthatjuk meg, hogy ez a felügyelet egyetlen alkalommal sem talált panaszra vagy beavatkozásra okot. Megemlítjük még azt is, hogy menházainkat tanulmányi célokból is több ízben látogatták meg tanférfiak, szociálpolitikai kutatók s hírlapírók, akik mindenkor elismeréssel adóznak működésünknek. Egyes emberbaráti látogatóink ugyan azzal a benyomással távoztak, hogy berendezéseink, különösen a modernebb higiéné szempontjából több tekintetben fejlesztést érdemelnének, de mi abban a tudatban várunk egyelőre még e reformokkal, hogy a tömeges hajléktalanság higiénikus, de olcsó elszállásolásának problémáját a szaktudománynak még csak a jövőben kell megoldania.”³³

Miközben az egylet dolgozói, vezetői méltán büszkék a szakmai eredményekre, aközben nem lehet nem észrevennünk, hogy a kor elvárásaihoz képest is, és a fővárosi hajléktalan- és lakásügyi ellátásban betöltött szerepükben is „hátrébb sorolódtak”, s ezzel párhuzamosan csak a nagyon odafigyelő gazdálkodás, üzemvitel tudja egyensúlyban tartani a bevételeket és kiadásokat is: „az eredményt kizárólag annak a puritán, önzetlen és önfeláldozó takarékoságnak és gondosságának köszönhetjük, amely (...) tagtársaink évtizedes erénye. Tisztában vagyunk vele, hogy sem városi kezelésben, sem mások kezében a menházi üzem ilyen gazdaságos többé nem lehet...”³⁴

A közhatalom felelősségének és aktív részvállalásának előtérbe kerülése – megítélésük szerint – a társadalom adakozó kedvét csökkenti, ezzel magát az egyletet is még inkább a közhatalmi segítségére utalja:

„És bár minden lehetőet elkövettünk, hogy a jószívű emberbarátok figyelmét intézményünkre irányítsuk, magunknak is be kell látnunk, hogy nagyobb eredményeket e téren alig remélhetünk, mert a közönség mai szociális felfogása a mienkhez hasonló intézmények támogatását már nem többé a társadalmi

³³ A „Hajléktalanok Menhelye Egylet” igazgatóságának számadó jelentései a közgyűléshez. Az 1912. évről.

³⁴ U.ott.

egység irányítását). A szokásos gyűjtési akciókat sem hirdetik meg, hiszen tele van a város és az ország hadicélú gyűjtésekkel. Azonban „az adományok lényeges csökkenése, súlyosítva az élelmiszerek és anyagok roppant drágaságával, már most előre vetíti árnyékát az 1915. évi kezelés, a jelenlegit jóval felülmúló deficitjének.”³⁶ (Még a háborús infláció kitörését megelőzően, 1913/14-ben sikerül jelentősen korszerűsíteni az Alföldi utcai menházat, bevezetik a központi fűtést, a melegvizet, zuhanyozó, fürdő helyiségeket építenek, csempéznek, felújítják az egész vezetékrendszert, de a villanyvilágítás bevezetésére a drágaság miatt már nem tudnak sort keríteni stb.)

A háború második évében jelentősen visszaesik a menházak igénybe vétele, a férfiakat elvitték katonának, az itthon maradottak pedig munkához jutottak, nem szorulnak erre a lakhatási megoldásra. A keletkezett jelentős deficitet már nem lehet a gondos gazdálkodással áthidalni, a működési bevételekből fedezni (a hálódjak emelése továbbcsökkentené a forgalmat). Kénytelenek egyre inkább a félretett vagyonhoz nyúlni, azt felélni, 1915 végén már kenyeret, levest sem tudnak osztani.

A háború során a Rottenbiller utcai menházat is átengedik hadi célokra, erdélyi menekültek szállása, majd a Vöröskereszt által működtetett „lábadozó otthon” lesz belőle. A háború második felében – minden korlátozó szabályozás ellenére – „a lakáshiány mind több olyan embert kényszerít arra, hogy egyéb hajlék hijján, menhelyünket vegye igénybe, akinek kereseti viszonyai lehetővé tennék, hogy magának szobát, vagy állandó ágyat béreljen. A háború végével, katonáink, külföldön sýnylődő hadifoglyaink hazatértével, a helyzet bizonyára még csak rosszabbodni fog.”³⁷ Ugyan megint nőnek az igények e hajléktalan szállók iránt, de az egylet ágyainak fele más célokra van lekötve.

A Szegényház (Menház) utcai intézmény 1918-ban hadikórházból hajléktalan családok szükséglakásaivá alakul át, így kapja vissza az egylet 1919. novemberében. A Külső Váci úti (Angyalföld utcai) egység 1916/17-ben menekültek szállásaként

Utcai melegdő rostelyok. Lénykep, Vasamapi Újság, 1906

36 A „Hajléktalanok Menhelye Egylet” igazgatóságának számadó jelentései a közgyűléshez. Az 1913. évről.

37 U.ott.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

szolgál. A Rottenbiller utcai épület a háború négy éve alatt lábadozó, kiegészítő kórház, majd 1918. októberétől katonai szállás.

A háború után a tönkrement felszerelések, épületek helyrehozásához nagyon sok pénz és energia kellene. A közadakozás megcsappan, a világot más dolgok érdeklik ezekben az években, az elszabadult infláció végleg térdre kényszeríti a megmaradt lelkes menhely-fenntartókat. A menhelyek „a háború és az azt követő egy év alatt úgy lerongyolódtak, hogy az egyesület nem tudta őket újra üzembe állítani és már bezárásuk gondolatával foglalkozott, amidőn a főváros azokat 1919. október 15-én saját kezelésébe átvette.”³⁸ Rövid idő múlva – 1921. végén – az egyesület is kimondja önmaga feloszlását. Gondosan kezelt vagyonát teljesen elvitte a háború és az infláció, az 1917. évi 240 ezer koronából 1921-re 230 pengő marad. Az egyesület megszűnését kimondó közgyűlésen megalapítják a Hajléktalanok Menhelye Egylet Alapítványát, annak érdekében, hogy ez a csekélyke összeg, „az egyesület vagyona alapítványként tovább is hajléktalanok elhelyezését szolgálja”.³⁹ A közel fél évszázada összegyűlt asztaltársaságból, az alapító polgárok közül ekkor már nem él senki.

Megmaradtak azonban az intézmények, s maradt az ellátandó feladat is. A háborút követő évek, évtizedek hajléktalanügyi fejleményei már egy másik történet részei. Ezen belül, egyik elemként ott találjuk a főváros által fenntartott éjjeli menedékhelyeket, mintegy 800 férőhellyel. Ezek nem mások, mint a Hajléktalanok Menhelye Egylettől átvett intézmények (Menház u.: 150 ágy, Rottenbiller u.: 100 ágy, Alföldi u.: 200 ágy, Angyalföldi u. 325 ágy). A főváros ezeken kívül számos egyéb hajléktalanellátó intézményt (téli ideiglenes nagy szállásokat, népkonyhákat, melegedőket, szűkséglakás-telepeket stb.) működtet, vagy finanszíroz ezekben az évtizedekben.

A Kén utcai minta-munkáslakóházak pedig az első világháború utáni fővárosi kislakásépítés megindulásának helyszínévé válnak: 1925-ben, a háború után először itt épülnek fővárosi kislakások, oly

³⁸ Schuleri.m.

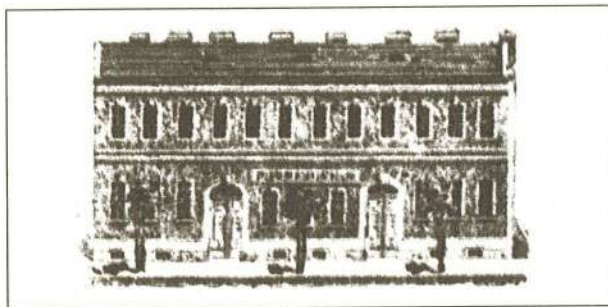
³⁹ Tizenkét év múlva az alapítványt kezelő főváros ezt egyesíti egy, az Erzsébet Szeretetházat segítő magánalapítvánnyal.

**Othontalanul...
Tégy az emberért!**

Hajléktalanok Menhelye Egylet

módon, hogy a négy egyemeletes épületre két-két újabb emeletet húznak fel, ahol összesen 96 db szoba-konyhás lakást alakítanak ki. Egy évtizedre rá emellett a telep mellett épül fel az Illatos úti szükséglakás-telep, a Dzsumbuj.

1935/36-ban átszervezik a fővárosi pénzbeli, természetbeni és intézményi szociális ellátás egész rendszerét, ezen belül átszervezik az addigi menhelyeket is. Az Angyalföldi utcai intézményben rendezik be a Hajléktalanok Központi Irodáját, ahonnan a hajléktalanok egész városra kiterjedő beutalását és közmunka-szolgáltatást szervezik. A „kis menhelyeket” megszüntetik és a Kerepesi út 23/a. alatt létrehoznak egy 870 fős (!) férfi, a Pillangó utca 13/a. alatt egy 570 fős férfi-női hajléktalanszállást, majd 1941-ben a Kerepesi út 29/a. alatt egy újabb 600 fős hajléktalanszállást.⁴⁰ A Hajléktalanok Menhelye Egylet menházai az Erzsébet Szeretetotthon (VII. Alsó Erdősor) és a Dunajobbparti Szeretetotthon (II. Széna tér) kezelésébe kerülnek. (Lényegében továbbra is idős, beteg hajléktalanok ellátását végzik.)

Az 1883-ban épített VII. *Rottenbiller utca 16/18.* alatti menhely épületében ma a Rajkó Zenekar Kollégiuma található, miután a többi menhellyel együtt szeretetotthonként, kiegészítő kórházként átvészelte a II. világháborút, majd ipari tanuló kollégiumnak használták. A volt menhelyet időközben egy közfalattöréssel összekötötték a szomszédos épülettel, ahol a volt Katolikus Legényegylet Tanoncinternátusának telkén, a későbbi KISz Központi Művészegyüttese modern épületében ma többek között a Nemzeti Gyermekek- és Ifjúsági Közalapítvány és a Rajkó Zenekar működik. A telek másik felén ma a Fővárosi Önkormányzat Szerb Általános Iskoláját találjuk a Brunsvik Teréz által alapított

⁴⁰ Ekkor a beszámolók már régen nem „vendégeink”-ről szólnak, hanem arról, hogy „ennek az emberanyagnak teljes ellátást kell biztosítani.” (Melyből egyébként – elvileg – ki vannak zárva a munkaképes, „önhibás” rászorulóok. Lásd: A Székesfőváros társadalompolitikai ügyosztályának 1940. évi jelentése, Budapest, 1941.)

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Országos Kiseddóvó Képezde felújított épületében.

Az 1888-ban épített VIII. *Alföldi utca* 6-8. alatti menhely épületében ma a Fővárosi Önkormányzat hajléktalan szállója működik. Eredeti állapotához képest az épület időközben egy emelet ráépítésével bővült. Az épülettel szinte átellenben, az Alföldi u. 9/13. sz. alatt találjuk a Fővárosi Önkormányzat Gyermek- és Ifjúságvédelmi Intézetét, az 1893-ban létesült

„Menhely a Szenvedő Emberiségnek” alapítvány menhelyének épületében.⁴¹

A kettő közötti utcában, a Kun utca/Dologház utca sarkán áll az 1874-ben elkészült Dologház épülete, melyben (mivel öt évvel később törvénnyel megszüntették a dologház intézményét), 1881 óta különböző kórházak fiókintézménye működött, s melynek elfekvő részlegeként használták 1996-ig az Alföldi utcai menhely épületét.

Az 1892-ben épült II. *Szegényház utca* (Menház u., illetve a háború óta Ipari tanuló u.) 3. sz. alatt a Fővárosi Önkormányzat Káldor Miklós Kollégiuma működik az eredeti épületben. Előtte a Szent János kórház, majd Dunajobbparti Szeretotthon épületének he-

lyén ma a Széna téri Volán pályaudvart találjuk, az egykori budai alsó városfal maradványaival és a volt Budai Lövölde megmaradt épületével.

Az 1894-ben felépített VI. (ma XIII.) *Angyalföldi utca* 2. alatti menhely épületében ma a Fővárosi Önkormányzat Hevesi Gyula Fiúkollégiuma működik, a vele egy telken lévő, Váci úti Bolyai János Elektrotechnikai Szakközépiskolával közös üzemelésben. A hálóterem egy részét szakközépiskolai műhelyekké alakították, a volt népkonyhát ma a Junior Vendéglátóipar Vállalat bérlti. Az épület egy részében az utóbbi időkig egy Bőr- és Nemibeteg Gondozó („Egészségvédő Intézet” néven) is működött. Az épülettel szemben találjuk a XIII. ker. Napközi Otthonos óvodáját, egykori Községi Óvodát, a századfordulón épült Leányárvaház, majd Községi

⁴¹ Ez a másik korai kezdeményezés inkább a kórház és menhely határán mozgott, lényegében lábadozó volt. A kezdeményezés jellege is egészen más típusú: a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egylet még 1891-ben egy igen jelentős összegű, 250.000 forintos alapítványt tett, ennek kezelését teljes egészében a városra bízta, azzal, hogy hozza létre belőle az intézményt és a kamatokból működtesse.

Hajléktalanok Menhelye Egylet

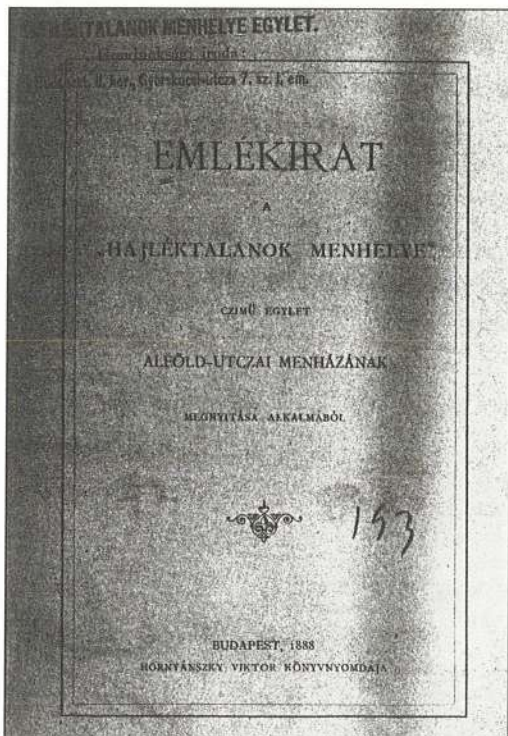

Elemi Iskola épületében. A sarkon átellenben magasodik a Népszálló, ma Fővárosi Önkormányzat hajléktalanszálló épülettömbje.

Az 1897-ben megépített IX. *Kén utca 3.* alatti minta munkásházak, mint említettük, szintén egy emelettel bővültek (1925-ben), a négy épületből három ma is áll, egyet a II. világháború alatt lebombáztak. Az épületcsoport ma is ugyanúgy körbe van kerítve, eddig túlélte a környéken hajdanán több ezerre duzzadt illegális bódélakások létrejöttének, majd felszámolásának hullámain, a szomszédságában felépített több száz lakásos szükséglakótelepek létesítését, majd egy részük megszüntetését, úgy-ahogy még a tanácsi, majd önkormányzati lakásgazdálkodás áldásos hatásait is. Talán társasház lesz, talán felújítják egyszer azokat a minta-munkásházakat, melyeket a Hajléktalanok Menhelye Egylet szervezésében építettek a 19. század végi polgárok alacsony keresetű társaiknak.

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

4

gadta; hivatva van menedéket nyújtani azoknak, kiknek nagy városunkban nincs hajlékuk, nincs saját ágyuk, asztaluk. Találjanak emez ügyefogyottak, kiket a balsors vagy saját hibájuk minden más segédforrástól megfosztott, hajlékot, a hol megdermedt tagjaikat melegengethik, emberi nyughelyet, melyen éjjel megpihenhetnek. Erősítse őket egy szerény tál étel, mindennapi súlyos és többnyire örömtelen munkájuk után. E barátságos helyiség, hol emberséges, szíves bánásmódban részesülnek, nyujtson nekik menedéket ama bajok, kísértések és veszélyek ellen, melyek a hajléktalant környezik.

Tisztelt Gyülekezet! A ki nem is látta saját szemével, az ismeri a lapok fővárosi krónikáiból azon lebujszókat és éjjeli tanyákat, melyekre a hajléktalanok eddig utalva voltak; a pusztá földön, legjobb esetben szalmán fekvő töltik ott éjjelüket, szűk, pálinkagőzös, piszkos helyiségekben. A tisztaság leg-
elemibb kivánalmának sem tehetnek eleget s ron-
dábban, mint a hogy jöttek, hagyják oda ezen éjjeli
nyughelyüket. De nemcsak a testre, hanem a lélekre
is elragad a környezet szennye. Schol sem tenyészik
bujában a véték és a bán, mint a tisztátlan elemben.
A tisztaság érzetével az önbecsülés utolsó nyoma is
élenyészik és fokról fokra súlyedve az ember a tár-
sadalom ellenségévé válik. Csak nemrég hallottuk,
hogy nagy, fényes fővárosunkban léteznek emberi

5

lények, kik a gyárakból levezetett csatornavizek
melegét használják fel oltalmul a megfagyás ellen.

De ne időzzünk kelletlenül tovább a nyomor ezen
borzasztó jelenségeinél; hisz e nélkül is érezzük
mindnyájan, hogy azon boldogtalanokon, kik ily ször-
nyű mentő-eszközökhöz folyamodnak, segiténünk
 kell; érezzük, hogy az, ki e nagy várost végig baran-
golja, hajlékot keresve, hol fejét, a bűn és mocsok
légkörétől menten, lehajthassa, *kell*, hogy találjon egy
szerény bár, de emberi menhelyet.

Tisztelt Gyülekezet! Ezen második, nagyobb, szá-
bású menhely, mely a mai napon a közhasználatnak
átadatik, létét a tekintetes fővárosi tanács bölcsesé-
gének és humanitásának, a fővárosi törvényhatóság
áldozatkészségének és a fővárosi közönség jótékony-
ságának köszöni. Szavaim gyengék arra, hogy mély
hálázeretünknek méltó kifejezést adjanak. Ime! itt
áll az emberszeretet műve, megteremtői nemeslelkü-
ségének örök emléke!

Ezrek és százezrek fogják védő falainak jótéte-
ményét élvezni és halálával megemlékezni azokról,
kik ezen épület létrejöttét lehetővé tették.

Isten áldása lebegjen ezen ház és azok felett,
kik módot nyujtottak arra, hogy felépüljön!

**Othontalanul...
Tégy az emberért!**

A „Hajléktalanok menhelye“ igazgatóságának számadó jelentése az V-dik rendes közgyűléshez az 1885-ki évről.

A lefolyt évben, mely egyleti működésünk ötödike, a menhely létezésének pedig tizedike volt, a hajléktalanok elszállásolása ismét néhány százzal fokozódott ugrannyira, hogy tekintve a rendelkezésre álló ágyak számát, elérte azoknak mindennapi teljes kihasználását. Már ebből is, ugymint azon körülményből, hogy naponta számos egyén a menhelyben el nem szálláshatván, kell, hogy elutasítsassék, kiténik a menhely kibővítésének, vagy fiókmenhelyek alapításának szüksége.

Midőn a tullapon kinyomtatott tíz évi működésünk statisztikájára utalnánk, mely összesen 255.332 egyén elszállásolására terjeszkedik, megjegyezzük, miszerint ezen utolsó évben a gyermekek látogatása azért csökkent némileg, mert egyéneknek felvétele több mint egy gyermek kíséretében egészségügyi szempontból meg nem engedtetett.

A menhely alap számlája a lefolyt évben a tagsági hozzájárulások és egyéb adakozások által 4156 forint 92 krral növekedvén, a mérlegben 29.559 forint 23 kr összegben szerepel.

A menhely kezelése a lefolyt évben sem terhelte az egylet alaptőkáját; a befolyt hálópénzek ugymint a természetbeli adományok elegendőknek mutatkoztak a menhely fenntartási szükségleteinek fedezésére. A megmaradt 990 forint 33 kr. összegű kezelési felesleg a berendezés koptatása által szükségessé vált leiratásokra használtatott.

A megelőző közgyűlés által hozott határozat, mely szerint az igazgatóság meghatalmazást nyert a menhely kibővítésének czéljából 20.000 forint erejéig kölcsönt felvenni, mindeddig nem fogantatosított, mert a fővárossal való értekezések egy újabb menhely hol és mikép történendő építése tárgyában meg nem értek; most azonban, midőn a fővárosi jótékonyági bizottság utasítást nyert, velünk éppen ezen tárgyban érintkezésbe lépni, biztos kilátásunk van szándékainknak megvalósítására. Megjegyezzük, hogy a Rottenbiller-utca rohamos fejlődése folytán több oldalról kívánatosnak jeleztetett a menhelynek kevésbé népes helyre való áttétele. Azon esetre, ha egy nagyobb telep átengedése és építési költségeink megtérítése által nagyobb és alkalmasabb menhely létesítésére képesítenénk, részünkről ezen terv valóztatásához hozzájárulni kívánánk. Reméljük, hogy a jövő évi közgyűlésnek ezen reánk nézve oly fontos kérdés kedvező megoldásáról fogunk jelentést tehetni.

Nem fejezhetjük be ezen jelentésünket anélkül, hogy őszinte hálával még ne emlékezzünk azon megleget érdeklődésről, azon anyagi és erkölcsi támogatásról, melyeknek különösen a fővárosi hatóság részéről örvendettünk. Csak a mennyiben azokra ezentul is számíthatunk, lehet reményünk egyleti működésünk eredményes terjesztésére.

Felhasználjuk ezen alkalmat legmelegebb köszönetünket kifejezni egyletünk többi számos jóakaróinak, kik mint a megelőző években, ugy ebben is adakozásokkal segítettek, továbbá a helybeli lapok t. szerkesztősegeinek, melyek törekvéseinket mindenkor készségesen támogatták. Kétségtelen, hogy menhelyünkre fordított jótétemények fővárosunk ügyefogyottainak javára bőven kamatoznak.

Kérjük a t. közgyűlést, hogy ezen jelentést tudomásul venni, részünkre pedig a lefolyt évre vonatkozó felmentvényt megadni méltóztassék.

Budapest, 1886. április hó 4-én.

Az igazgatóság.

7. 1970. 4. 43.)

HAJLÉKTALANOK MENHELYE" EGYLET.

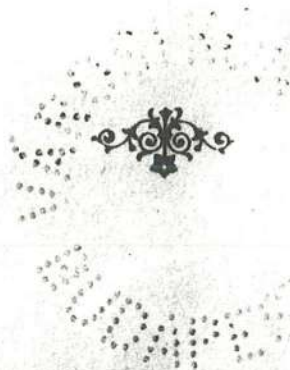
A BUDAPESTI

MUNKÁSLAKÁSOK

KÉRDÉSÉHEZ.

7108

7/11/10

BUDAPEST

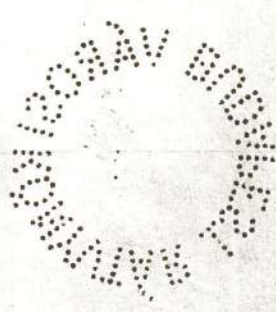
POLLAK M. MIKSA ÉS TÁRSA KÖNYVNYOMDAJÁBÓL
1897.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

1976

0337/66
8696

2022.11.11. 11:11

A következő lapokon közölt okiratok a soroksári-
uti munkáslakházak keletkezésének történetét tartalmaz-
zák; fontosak nemcsak a „hajléktalanok menhelye” egy-
letre nézve, melynek szerepkörét határozzák meg, hanem
irányadók a székesfővárosi munkáslakviszonyok további
fejlesztésére nézve is, mert ezen egy telep, még ha tel-
jesen ki is épül, magában véve csak elenyésző mérték-
ben javíthat azoknak általánosan elismert fogyatékoságain.
Ellenben bizonyítékkal akar szolgálni arra nézve, hogy
társadalmi úton esetleg **közhasznú építési társaságok** ut-
ján létesítendő nagyobb szabású ilyen munkáslaktelepek
a mellett, hogy a főváros szegényebborsu lakosságá-
nak eddig fájdalmasan nélkülözött egészségés és olcsó
hajlékokat nyújtásának, berendezelmük révén a **befekte-
tett tőkének kielégítő kamatoztatását és törlesztését**
biztosítanák.

A munkáslakházak ügye egyik sarkalatos része a
szociális kérdésnek, mely nem csak a hatóságokat, de
minden gondolkodó polgárt kell, hogy foglalkoztasson
Remélendő, hogy a székesfőváros tekintetes tanácsának
ezen első kezdeményezése annak megoldását hathatósan
elősegítendő.

Budapest, 1897. november havában.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Jegyzőkönyv.

Felvétetett Budapesten a székesfőváros által a „Hajléktalanok menhelye“ czimü egylet támogatása mellett létesítendő mintamunkásház építésére és kezelésére vonatkozó feltételek és módozatok iránti javaslattételre kiküldött ad hoc bizottságnak 1896. évi junius hava 19-én tartott üléséről.

Jelen voltak :

—Haberbauer János tanácsnok elnöklete alatt: Fenyvessy Adolf és Weisz Berthold biz. tagok, Heuffel Adolf középítési igazgató, Toldi József tiszti főügyész, Bauer Henrik mérnök, a „Hajléktalanok menhelye“ czimü egylet részéről Neuschlosz Ödön, s végül Dr. Seregi Zoltán tan. fogalmazó, biz. jegyző.

Elnök előadja az ügy előzményeit s hogy a tanács elhatározván egy mintamunkásház létesítését, a „Hajléktalanok menhelye“ czimü egylet igazgatóságát kérte fel, miszerint nem volna e hajlandó a főváros által átengedendő telken s annak költségén egy, legalább 100 család befogadására alkalmas minta munkásházat létesíteni, s azt kezelésbe venni? Miután az említett egylet erre késznek nyilatkozott, a tanács ezen bizottságot küldte ki a létesítendő minta munkásház építésére vonatkozó feltételek és módozatok megállapítása iránti javaslattételre.

A bizottmány az ügy alapos megvitatása után a létesítendő munkásház építése és kezelésére vonatko-

zólág a „Hajléktalanok menhelye” című egyelet kiküldöttjével történt megállapodáshoz képest a következő javaslatot terjeszti a tanács elé:

- 1.) A mint a munkásház a IX. ker. alsó-bikarét dűlőben a Soroksári-ut és Kén-utca sarkán fekvő 9642/c. hrsz. és 13202 □ öl nagyságú teleknek a mérnöki hivatal által még külön kitűzendő részén volna létesítendő.
- 2.) A minta munkásház terveit, költségvetését és a jövedelmezőségi kimutatást az egyesület volna köteles saját költségén elkészíttetni, mely tervezetek letárgyalás és approbálás után az építkezés a székesfőváros költségén leendő fogantatására végett az egyesületnek lennének kiadandók.
- 3.) Az építkezés a székesfőváros által elfogadott tervek alapján és engedélyezett költségösszeg keretén belül leendő fogantatására az egyesületre volna bízandó a főváros által kiküldendő egyének felügyelete és ellenőrzése s annak kijelentése mellett, hogy a főváros által az építkezésre kijelölt terület, valamint az azon létesített épületek, a főváros tulajdonát képezik.
- 4.) Kötelezendő volna az egyesület, hogy az építkezés munkálatait szűkebb körű ajánlati eljárás útján adja ki.
- 5.) A minta munkásház az 1) pontban megjelölt területen block rendszer szerint volna építendő olyképp, hogy négy egyemeletes ház létesíthessék, s mindegyikben 26 (huszonöt) egy tágas szoba s konyhából álló munkáslakás. — Minden egyes és külön álló épület környéke továbbá megfelelően befásítandó volna.
- 6.) A létesítendő munkásházak kezelése 3 (három) év tartamára az egyesületre volna bízandó, oly kikötéssel, hogy köteles leendő az egyesület a kezelési költségek levonása után fennmaradó jövedelmet a közp. pénztárba beszállítani. A kezelési szabályzat pedig a munkásházak felépültéig megállapítandó volna.

7.) A pénzügyminister urhoz felterjesztés volna intézendő, melyben egy ezen mintamunkásházakra, valamint a főváros vagy bárki által a jövőben netán létesítendő önmálló munkásházakra nézve 30 évi teljes adómentesség volna kérendő.

Egyidejűleg utasítandó volna a mérnöki hivatal, hogy a csatornázás, vízvezeték és világítás tekintetében az előmunkálásokat tegye meg és a megfelelő tervezeteket a tanácsnak mielőbb mutassa be.

Kmf.

Haberhauer s. k. tanácsnok, biz. elnök, **Fenyvesy Adolf** s. k. biz. tag, **Tolty József** s. k. főügyész, **Heuffel Adolf** s. k., **Weisz Berthold** s. k., **Bauer Henrik** s. k., **Neuschloss Ödön** s. k.

Jegyzette:

Dr. Seregi Zoltán s. k. tan. fogalmazó.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
TANÁCSA.

13420. szám

1896. VI.

A „Hajléktalanok menhelye“ egyesület
T. Igazgatóságának

Budapesten.

Mai napon tartott ülésünkben hozzájárultunk azon elvi megállapodásokhoz, melyek a t. Igazgatóság támogatása mellett létesítendő minta munkásház ügyének tanulmányozására kiküldött ad hoc bizottságban létrejöttek. Mielőtt azonban ezen munkásháznak létesítése illetőleg a megállapodásnak elfogadása iránt a kögyüléshez pártoló előterjesztést tennénk, van szerencsénk a megállapodások 2. pontjához képest az iránt felkérni t. Igazgatóságot, hogy a minta munkásház terveit költségvetését és jövedelmezőségi kimutatását mielőbb hozzánk juttatni sziveskedjék.

Budapest a székesfőváros tanácsának 1896. évi július hó 9. napján tartott üléséből

Serlóczy s. k.

h. polgármester.

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Nagytekintetű fővárosi tanács!

Folyó évi július hó 9-én 13420. sz. a. kelt nagybecsű felszólítása folytán van szerencsénk a mélyen tisztelt tanácsnak mellékelten átnyújtani:

1) az ad hoc kiküldött fővárosi bizottság részéről kijelölt, a IX. ker. alsó bikarét dülőben, a soroksári-út és kén-utca sarkán fekvő 9642 hrsz. és 13202 □ öl nagyságu fővárosi telken létesítendő **munkásház mintatelep elrendezési tervét,**

2) egy 24 lakást tartalmazó lakház alaprajzait, **metszetét és homlokzatát 2 lapon,**

3) egy ilyen lakház építési **költségvetését.**

Van szerencsénk ezeket a következő megjegyzésekkel kísélni;

Elrendezés.

Ámbár egyelőre csakis 4 épület összesen 100 illetőleg a jelen terv szerint 96 lakással szándékoltatik építtetni, tekintettel a jövőre az egész kijelölt teleknek mi-kénti felhasználása tüntetett fel.

Az ad hoc kiküldött bizottság utasításaihoz képest az építendő munkás lakházak **blockrendszerrel és emeleteseknek** terveztettek: az azokban tartalmazott teljesen egyenlő alaku és nagyságu lakások egy—egy tágas szoba és konyhából állanak. Az elrendezés a kijelölt telek lehető legczélszerűbb felhasználása mellett olykép terveztetett, hogy a szobák ablakai befásított kisebb terekre, a konyhaajtók pedig az udvarokra nyílnak, mely utóbbik közt a közlekedési utak vonulnak végig.

2*

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

teztünk, amennyiben a bemutatott tervvel az igyekeztünk úgy a közérzési és szelvérségi követelményeknek mint a lakarekosság elveinek megfelelni. Biztosítjuk a mélyen tisztelt tanácsot, hogy azon esetre, ha jelen műveletünket megfélemlőnek találván a munkálakás kérdés megoldása érdekében további közreműködésünket igénybe kívánna venni, ezen bennünket is mélyen érdeklő ügyre teljes buzgósággal fogunk szolgálni, úgy nevezetesen igyekeznénk a tervbe vett munkásház mintatelp felépítését és egyelőre 3 éven át való kezelését a legnagyobb gondnal és körültekintéssel végezni. Meg vagyunk győződve arról, hogy ezen mintatelp létesítése által nemcsak az azt elfoglalt aránylag csekély számú munkásaládnak nyújtottak jutányos áron egészséges tágas lakás, de bebizonyíthatnak gyakorlatilag, hogy a fővárosi munkásnép ez időszert annyira kedvezőten lakásviszonyain ily módon alaposan segíteni lehet, hogy ezen emberbaráti és hazafias szempontból egyaránt fontos és érdekében igénybe veendő tőke kamatoztatása és törlesztése teljesen biztosíva van, hogy tehát a kifizőtt czél minden tulajdonképeni anyagi áldozat nélkül elérhető.

Ezek után maradtunk

Budapest, 1896. szeptember hó 4-én.

Kittinő tisztelettel

A „Hajléktalanok menhelye“
czimű egylet

Igazgatósága

bátró Podmaniczky Frigyes s. k.
elnök.

Neuschloss Ödön s. k.
egy. titkár.

Jövedelmezőség.

Mint fent ki lett mutatva, minden lakásra esik a kijelölt telekterületből 33 □ öl ölenként 9 fnt becslési értékkel, lakásonként tehát 297 vagy kerekszámban 300 fnt értékkel, mely 4°/_o-al kamatoztatandó a mi évenként felel meg Egy lakás építési költsége a fentiek szerint 1500 fnt mely összeg 4°/_o-os kamatoztatás és 40 évi részletben való törlesztés mellett 500°/_o-ot összesen tehát 76.75 fnt vesz igénybe

Fenntartási költségként évenkénti 1°/_o azaz 7.50 „ felügyelet és kezelésért évenkénti 5.— „ irányoztatik elő és végre vezetettik díjakra, világitásra, biztosításra és esetleg elmaradt bérfizetésekre vétetik fel.

3.75 „

Ezen összesen évenkénti 104.— fnt

kiadás a munkásbérlok által 52 két forintos heti részletben volna fedezendő.

Amennyiben a székesfőváros közönsége a rendelkezésre bocsátott telek utáni, az 1. tétel alatt kimutatott jövedelemről lemondani hajlandó volna, az évi lakbér 92 fnt-ra a hetibér tehát 1 fnt 77 krra volna leszállítható.

Ezen számításnál teljes állami és községi adómentesség tételeztetett fel, amennyiben ez teljesen elérhető nem volna, a felmerülő házadó a felekre külön lesz kivetendő.

Reméljük, hogy ezzel a mélyen tisztelt tanács megíszelő megbízása első részének kielégítő módon eleget

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Másolat.

23. sz.

97. kgy.

Közgyűlési határozat.

A közgyűlés a székesfőváros által tervbe vett mintamunkásház építésére és kezelésére vonatkozó feltételek és módok iránti javaslattételre kiküldött „ad hoc” bizottságnak a pénzügyi és gazdasági bizottság által is elfogadott s a tanács által pártolólág előterjesztett javaslatához képest elhatározza, hogy 1) a minta munkásház a IX. ker. asló bikarét dülőben a soroksári-ut és kén-utcza sarkán fekvő 9642/c hr. számú és 13202. □ öl nagyságu teleknek a tanács által külön megállapítandó részén építtessék. 2.) A minta munkásház az 1. pontban megjelölt területen block rendszer szerint építendő olykép, hogy négy egyemeletes ház létesíttessék, mindegyikben 24 (huszonnégy) egy tágas szoba s konyhából álló munkás lakással. — 3.) Minden egyes különálló épület környéke megfelelően befásítandó. 4.) A minta munkásház építése a székes főváros által elfogadott tervek alapján és engedélyezett költségösszeg keretén belül a „Hajléktalanok menhelye egyesületre” bizatik a főváros által kiküldendő egyének felügyelete és ellenőrzése s annak kijelentése mellett, hogy a főváros által az építkezésre

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
TANÁCSA.3868. sz.
97—VI.

kijelölt terület, valamint az azon létesített épületek a főváros tulajdonát képezik. 5.) A tervbe vett minta munkásházak bemutatott terveinek megfelelő részletes terveket az egyesület saját költségén köteles elkészíteni, mely tervek letárgyalás és approbálás után a székesfőváros költségén leendő fogantatás végett az egyesületnek fognak kiadtni. 6.) Köteles az egyesület az építkezés munkálatait szűkebb körű ajánlati eljárás útján kiadni. 7.) A létesítendő minta munkásház kezelése 3 (három) év tartamára az egyesületre bízatik oly kikötéssel, hogy köteles leend az egyesület a kezelési költségek levonása után fennmaradó jövedelmet a közp. pénztárba beszámlítani. 8.) A kezelési szabályzat a munkásházak felépültéig megállapítandó.

Együttal utasítja a közgyűlés a tanácsot, hogy a mint a munkásház terveinek és költségeinek megállapítása után az építkezés költségeinek fedezetére nézve külön előterjesztést tegyen.

Eltrendeli végül a közgyűlés, hogy a nagym. m. kir. pénzügyminister urhoz fölterjesztés intéztesse, melyben egy a létesítendő minta munkásházra, valamint a főváros, vagy bárki más által a jövőben netán létesítendő önnálló munkásházakra harmincz éves teljes adómentesség kéresek.

Miről a tanács az összes iratok kiadása mellett a további megfelelő eljárás végett értesítetik.

Jelen határozat a nagyméltóságú m. kir. belügyminister urhoz tudomás végett felterjesztendő.

Kelt Budapesten a székesfőváros törvényhatósági bizottságának 1897. évi január hava 18-án tartott közgyűléséből.

Ráth István s. k.

főpolgármester, elnök.

T.

A 23/97. sz. közgyűlési határozat a IX. ker. külső részén létesítendő munkás lakóházak ügyében.

H.

Ezen közgyűlési határozat tudomásul vétetvén, a tan. III. és IV. ügyosztályokkal, a mérnöki hivattal, a számvevőséggel, a IX. ker. előjárósággal és a „Hajléktalanok menhelye”, egylet igazgatóságával másolathban közöltetik.

Együttal az összes iratok kiadása mellett felhívatik a tan. III. ügyosztály, hogy a „Hajléktalanok menhelye” igazgatóságának 36880/96 sz. beadványával beterjesztett terveket és költségvetést a középítési albizottság útján vizsgálta át s annak eredményéről tegyen sürgősen jelentést.

Felhívatik továbbá a mérnöki hivatal, hogy tegyen sürgősen jelentést.

Felhívatik továbbá a mérnöki hivatal, hogy tegyen javaslatot, a szóban levő munkáslakóházak építése céljára szükséges területnek a IX. ker. alsó bikarét dűlőben a soroksári-út és kén-utca sarkán levő 9642/c hr. sz. telekből leendő lthasítása és kijelölése iránt.

Végül felkeretik a „Hajléktalanok menhelye” egyesület igazgatósága, hogy a létesítendő munkáslakóházak

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

kezelésére vonatkozólag egy szabályzati tervezetet készíteni s azt megállapítás végett a székesfőváros tanácsához mitelőbb beterjesztieni sziveskedjék

Miről a tan. III. és VI. ügyosztályok, a IX. ker. előjáróság, a mérnöki hivatal, a számvérvőség és a „Hajléktalanok menhelye” egyesület igazgatósága felzetem értesítetnek.

Budapest, 1896. február 4.

A székesfőváros tanácsa

Naberhauer s. k.

alpolgármester.

Nagytekintetű székesfővárosi tanács!

Rövid uton vett felszólítás folytán van szerencsénk mellette a minta munkáslakházaknak a tekintetes mérnöki hivatal részéről kívánt módosításoknak tekintetbe vételével készített újabb terveit és költségvetését mely tisztelettel ányújtani.

A nyílt folyosók helyett 1,50 m. széles fedett és nagy oldalnyílásokkal ellátott tornácoknak alkalmazása mint a költségvetésből kiténik — épületenként 1960 frt (lakásonként 70) a nyílásokkal üvegfalakkal való ellátása továbbá 960 frt (lakásonként 40 frt) összesen 2640 frt. (lakásonként 110 frt) többköltséget okoz.

A 96 lakásból álló mintatelep költségci tehát 144.000 frt helyett 4X38640 154.560 „-tal irányozandók elő.

A jövedelmezőségi számítás ezen változott költségek mellett a következőképen alakul;
a telek bérjövetele után fizetendő évenként (változatlan) 12.— frt

egy lakás építési költségének (1610 frt) 4 ^o / _o	
kamatotlata és 40 évi részletekben való törlesztése fejében 5,05 ^o / _o	81.30 „
fenntartási költség évenként 1 ^o / _o	8.05 „
felügyelet és kezelésért évenként (változatlan) vízzvezeték, világítás, biztosítás stb. (változatlan)	5.— „
	3.75 „
	összesen 110.10 frt

a mi 52 heti 2 frt 12 kr. azaz két forint és 12 krnyi bérnek felelne meg.

E szerint az ezen újabb terv szerinti kivitel mellett a lakók által fizetendő heti bér 12 krral nagyobbra volna kiszabandó mint az eredeti terv keresztülvitele esetén; ha pedig a kelet felé nyíló tornácoknál az üvegfalak elmaradnának, ezen béremelés 10 krra volna le szállítható.

Ezek után a nagytekintetű székesfővárosi tanács kegyes további intézkedéseit kérvén, mely tisztelettel maradtunk

Budapesten, 1897. márczius hó 15-én

alázatos szolgálói

A „Hajléktalanok menhelye“
 című egyület
 Igazgatósága

báró Podmaniczky Frigyes s. k.
 elnök.

Neuschloss Ödön s. k.
 egyl. titkár.

Nagytekintetű székesfővárosi tanács!

Annak reményében, hogy a f. hó 15-én benyújtott, a soroksári uton építendő minta-munkáslakházakra nagytekintetű Tanács jóváhagyását elnyerni fogják és tekintve az előre haladott időnyt, az építést már most kívánjuk olyképp előkészíteni, hogy az a hivatalos elintézés után azonnal megkezdhető legyen.

E czélból az építési munkák iránt az ajánlati tárgyalást kiírni és megtartani kívánjuk, mindazonáltal oly fenntartással, hogy annak eredménye a nagytekintetű Tanácsnak terveink és költségvetésünk jóváhagyásától függő maradjon.

Oly alázatos kérelemmel fordulunk tehát a nagytekintetű Tanácshoz, kegyeskednék az 1897. évi január 13-án tartott közgyűlés 28/97 számú határozatának 4. pontja értelmében, már ezen előkészítő lépések ellenőrzésére, nevezetesen az említett ajánlati tárgyalásban való részvételre ezen ellenőrzéssel megbizandó egyént kiküldeni és nekünk megnevezni, hogy építési bizottságunk ülésire kellő időben meghívassuk.

Ezek után maradtunk
 Budapest, 1897. márczius 20-án

Kittinó tisztelettel

„Hajléktalanok menhelye“
 című egyület
 Igazgatósága

báró Podmaniczky Frigyes s. k.
 elnök.

Neuschloss Ödön s. k.
 egyl. titkár.

Másolat. Eredetén 1 frtnyi bélyeg.

SZERZŐDÉS.

Mely egyrésztől Budapest székes főváros közönsége, másrésztől a „Hajléktalanok menhelye“ című budapesti jótékony egylet között Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottságának 1897. évi január hó 13-án tartott közgyűlésében 23 sz. a. majd ismét f. é. ápril hó 7-én tartott közgyűlésében 482. sz. a. hozott és a székesfőváros tanácsának 1897 évi május hó 11-én 21017 sz. a. kelt határozata alapján a következő feltételek alatt megkötött

1) Budapest székesfőváros közönsége ezennel megbizta a „Hajléktalanok menhelye“ című budapesti jótékonyegyletet, hogy a IX kerület alsó bikarét dűlőben a soroksári-út és kén-utca sarkán fekvő 9642/c hr. számú 13202 négyszögöl nagyságu és a székesfőváros tulajdonát képező teleknek a kén-utca felé eső és 34 öl mély részén a székes főváros mérnöki hivatalának kitézéséhez képest block rendszer szerint 4 egyemeletes munkásházat felépítsen, mindegyik munkásházban 24 (huszonnégy) egy tágas szoba és konyhából álló munkáslakással, — és a „Hajléktalanok menhelye“ című egylet ezen megbizást ezennel elvállalja.

2) Minden egyes különálló munkásház környéke a „Hajléktalanok Menhelye“ című egylet által a nevezett egyletnek a székes fővárosi faiskolából díjtalanul kiszolgáltatandó facsemetékkal, befásítandó.

3) A munkásházak a „Hajléktalanok Menhelye“ című egylet által bemutatott, a székes főváros törvény-

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

hatósági bizottságának 1897. évi április hó 7-én tartott közgyűlésében 482. sz. a. hozott határozatával elfogadott s a nagyméltóságú m. kir. belügyminister urnak 1897. évi május hó 3-án 39121 sz. a. kelt leiratával jóváhagyott tervek és költségvetés szerint 151.200 frt költséggel illetve ezen költség keretén belül lesznek létesítendőek.

4) A székes főváros telkén és az ő költségére emelt munkáslakházak Budapest székes főváros közönségének tulajdonát képezik s azokra a „Hajléktalanok Menhelye” című egylet sem most sem a jövőben tulajdoni vagy bármi egyéb igényt nem támaszthat.

5) A munkáslakházak kezelése a székes főváros hozzájárulásával elkészített kezelési szabályzat mellett egyelőre három év tartamára vagyis 1898. évi május hó 1-től 1901 évi április hó végéig a „Hajléktalanok Menhelye” című egyletre bízatik oly kikötéssel, hogy köteles leendő nevezett egylet a kezelési költségek levonása után fennmaradó jövedelmet részletes elszámolási jegyzék alapján minden bevégnyved lejártaival 14 nap alatt a székes f. közp. pénztárába beszállítani.

6) Kezelési költségek címén a „Hajléktalanok Menhelye” című egylet részére a munkáslakházak évi bruttó jövedelmének $5\frac{1}{100}$ azaz öt százaléka biztosítatik, ezen összegnél többre azonban az egylet semmi körülmények között sem tarthat igényt.

Kezelési költségek alatt a központi adminisztráció körüli felmerülő irodai költségek és a házfelügyelő pénzbeli díjazása értetnek.

7) A munkáslakházak kezelési szabályzatának tervezete legkésőbb 1897. évi október hó 1-ig a székes f. tanácsnak a „Hajléktalanok Menhelye” című egylet által jóváhagyás végett bemutatandó.

8) Köteles a „Hajléktalanok Menhelye” című egylet a munkáslakházak bemutatott terveinek megfelelő részletes terveket saját költségén elkészíteni, mely tervek

leértárgyalás és approbálás után az egyletnek fognak kiadani. Köteles továbbá a nevezett egylet a munkáslakházak építését a szabályszerű építési engedély kinyerése után azonnal megkezdeni és azt olyképp fogamatosítani, hogy a munkáslakházak 1898. évi május hó 1-én kifüggesztetlen lakható állapotban a használatnak átadhatók legyenek.

9) Budapest székesfőváros által a munkáslakházák építésére engedélyezett 151.200 frt költség kizárólag az építésre fordítandó.

10) Köteles a „Hajléktalanok Menhelye” című egylet a munkáslakházakat a székesfőváros — illetve az általa kiküldendő bizottság felügyeletc és ellenőrzése mellett felépíteni és az építkezés összes munkálatait szűkebb körű ajánlati eljárás útján kiadni s úgy az ajánlati tárgyalásokhoz, valamint az egyéb fontosabb s az építkezést érintő ügyek tárgyalásához a székes főváros tanácsának 1897. évi április hó 15-én 15735 számú határozatával kiküldött s az építkezésre felügyelni hivatott bizottság összes tagjait s a műszaki felügyelettel megbízott főmérnököt mindenkor meghívni.

11) Jogában áll a székesfővárosnak az építkezést szakközvegyei által folyvást ellenőrizteti s arra felügyelni, hogy az építkezés szorosan a hatóságilag jóváhagyott építési tervek szerint jól, czélszerűen és szilárdul építessék és köteles az egylet a székesfőváros tanácsától e részben nyerendő utasításokat feltétlenül elfogadni és követni.

12) A 151.200 frt. építési költséget a székesfőváros az építkezés előrehaladáshoz képest a tényleges szükségletnek megfelelő részletekben fogja folyósítani és jogában állandó a „Hajléktalanok Menhelye” című egyletnek az építkezés előrehaladása s a költségvetés megfelelő tételeinek összeállítása alapján szerkesztett pénzügyi előirányzatokat havonként benyújtani.

A bemutatott előirányzatokban kitértetett összeg

a „Hajléktalanok Menhelye“ egyletnek a tan. VI. ügyosztály vezetője által láttamozott bélyegtelen elismervényére rövid uton fog mindenkor kifizettetni. Az építkezés befejeztével azonban köteles leend a „Hajléktalanok Menhelye“ című egylet a fővárostól kapott összegekről elszámolni, ezen elszámoláshoz az egyes vállalkozóknak melyéges nyugtáit az egyes tételek igazolásául csatolni, mely elszámolásnak a számvétség részéről történt átvizsgálása után a felmentvény a „Hajléktalanok Menhelye“ egyesület részére kiadtni fog.

Az egyes vállalkozók által keresetbe hozott összegekről kiállított számlák kifizetés előtt a székes főv. tanács által kiküldött s a műszaki felügyelettel megbízott mérnök által szerintezendő és látamazandók.

13) Ha a „Hajléktalanok Menhelye“ című egylet az építkezést kellő időben meg nem kezdéné, vagy ha a székes főváros az építés folyamán tapasztalná, hogy nevezett egylet kötelezettségének kellőképen eleget nem tesz, az építkezést nem folytatja, vagy nem a terveknek megfelelőleg folytatja, vagy más okból az épületnek czél szerű létesítését veszélyeztetve látja, jogosítva van a székes főváros jelen szerződést egyoldalulag minden birói közbenjárás igénybe vétele nélkül felbontani s a munkásházak által elfoglalt területet, valamint az esetleg már létesített építkezéseket azonnal tulajdoni birtokába venni, az építkezést vagy abban hagyni, vagy saját költségén saját közgei vagy vállalkozó által folytatni.

14) A munkáslakházak kezelése 1898. évi május hó 1-től számított három év tartamára a „Hajléktalanok Menhelye“ című egyletre bízván, ha nevezett egylet ezen időszakon belül megszűnnék, vagy ha az egylet működésében, vagy alapszabályaiban oly lényeges változás állna be, hogy a székes főváros arról győződniek meg, miszerint a munkáslakházaknak helyes kezelése veszélyeztetve van, vagy végre, ha az egylet a munkáslakházak építésére vonatkozólag a jelen szerződésben,

vagy a munkáslakházak kezelésére vonatkozólag a megállapítandó „kezelési szabályzat“-ban elvállalt kötelezettségének a székes főváros meggyőződése szerint — a mi egyedül irányadó, meg nem felele, ezen esetek bármelyikében jogosítva van a székes főváros jelen szerződést birói közbenjárás igénybe vétele nélkül a jövőre azonnal felbontani s a munkáslakházakat korlátlan tulajdoni birtokába visszavenni és azok felett szabadon rendelkezni a nélkül, hogy a „Hajléktalanok Menhelye“ című egylet e miatt bármennemű követelést támaszthatna a székes főváros ellen.

15.) A „Hajléktalanok menhelye“ című egylet a jelen szerződés értelmében létesítendő munkásházakra nézve eláveti működését a székes főv. ellenőrzésének s kötelezi magát az egylet a működéséről szóló jelentéseket a székes főváros tanácsának évenként megküldeni és a hatósági vizsgálatot a munkáslakházak tekintetében mindenkör megengedni s a hatósági kiküldöttek által kívánt adatokat rendelkezésre bocsátani.

16) A munkáslakházakban levő lakások évi bére a „Hajléktalanok menhelye“ című egylet által szolgáló adatok s javaslatainak figyelembe vétele mellett a székes főváros tanácsa által évenként előlegesen állapítottak meg. Ezen adatokat az egylet évenként legkésőbb szeptember hó végéig köteles a székes főváros tanácsának rendelkezésére bocsátani, egyuttal a munkáslakházak jó karban tartásának a legközelebbi egy évre terjedőleg egybeültott részének költség előirányzatát bemutatni.

17.) A munkáslakházak a székes fővárossal szerződött biztosító intézetnél fognak a főváros részéről tűzkár ellen biztosítani, s a biztosítási díjak a fentartási költségekből fedeztetni.

18.) Az épületek befejezése után, de használatba vétele előtt köteles a „Hajléktalanok menhelye“ című egylet az adómentesség kieszközléséhez szükséges okmányokat kellő időben a székes főváros rendelkezésére

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

bocsátani, a székes főváros pedig ezek alapján fogja a szükséges lépéseket az adómentesség kieszközlése végett megtenni.

19) A jelen szerződéssel egybekötött mindennemű bélyeg és illeték költségeket a mennyiben t. i. ilyenek jogérvényesen kivettetének a netán felmerülendő nyugta bélyegekkel együtt a székes főváros tanácsa viseli.

20) Per esetére a sommás szóbeli eljárás és a budapesti IV. ker. kir. járásbiróság illetékessége köttetik ki.

21) Jelen szerződés a „Hajléktalanok menhelye“ egyletre nézve az aláírás napjától fogva azonnal a székes főváros közönségére nézve pedig csak a szerződés tanácsi jóváhagyása és a székes főváros közönsége nevében leendő aláírása után válik kötelezővé.

Budapesten, 1897. évi június hó 17-én.

A „Hajléktalanok Menhelye“ című egylet igazgatósága: Podmaniczky Frigyes s. k. elnök, Neuschlosz Ödön s. k. titkár, Gundel János s. k. gondnok, Dr. Rózsavölgyi Manó s. k. ügyész. Előttünk mint tanúk előtt: Eckermann Ede s. k. Déry Izidor s. k.

22080/97. VII. Ezen szerződés Budapest székes főváros közönsége nevében jóváhagyatik és aláíratik.

Budapest, 1897. évi január hó 21-én.

A székesfőváros tanácsa.

(P. H.)

Haberhauer s. k.
alpolgármester.

Otthonatlanul...
Tégy az emberért!